

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
36/2018
8. september 2018

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PETER VELITS A JEHO STOPA
VO SVETOVEJ CYKLISTIKE
Strana 4.

PROTESTY OSLABUJÚ
MACRONOVU POPULARITU
Strana 5.

KTO SÚ VLASTNE NAŠI
VEREJNÍ ZDRAVOTNÍCI?
Strana 6.

SOVIETI S „POMOCOU“ VÁHALI
AŽ DO POLOVICE AUGUSTA...
Strana 8.

POSLEDNÝ POSLANEC SNEMU
A JEHO „ŤAŽKÉ“ PREVINENIA
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Je potešiteľné, že v ostatnom čase akoby sa roztrhlo vreco s filmovými dokumentmi, ktoré majú snahu mapovať našu nedávnú minulosť. Ak odhliadneme od trápnych a neobjektívnych politických agitiek „filmárok“ ako Zuzana Piusi (Krehká identita, Od Fica do Fica) či Čengel-Solčanská (Únos).

Zaujímavý je dokument pod režisérskou taktovkou Laca Halamu Dubček – Krátka jar, dlhá zima. Autorom nemožno uprieť snahu o čo najpresnejšie neideologické a neustranné lineárne vyrozprávanie príbehu o obrodnom procese v roku 1968. Osobitne oceňujem snahu verne rekonštruovať povestnú noc z 20. na 21. augusta 1968, ako aj následné ťažké a extrémne nátlakové rokovania v Kremli, ktoré nakoniec viedli k podpisu takzvaných Moskovských protokolov. Škoda len, že v snahe o zdramatizovanie už aj tak extrémne vypätej situácie sa autori dopustili viacerých zbytočných historických nepresností. Každopádne je však dobré, že bol takýto film natočený, a ešte potešiteľnejšia je skutočnosť, že relatívne veľmi krátko po kinopremiére bol paralelne odvysielaný práve v deň päťdesiateho výročia invázie, teda 21. augusta 2018 v slovenskej aj českej televízii.

Ďalším veľmi zaujímavým filmovým opusom je film Válek režiséra Patrika Lančariča. Autori filmu si dali veľmi ambiciózne ciele. Pokúsili sa uchopiť Miroslava Válku ako človeka, brilantného a veľmi kvalitného básnika, ako aj významného a vplyvného politika normalizačného obdobia. Na rozdiel od Dubčeka – Krátka jar, dlhá zima nešlo o hravý dokument, ale skôr išlo o pokus nájsť odpoveď na otázku, čo urobila doba a okolnosti s citlivým a veľmi rozhladeným básnikom, aké kompromisy musel prijať, aby sa udržal pri moci a aby udržal čo najväčšiu mieru slobody v neslobodnom období. Objektívna snímka však pokrívava výberom respondentov. Tí až na malé výnimky – Viliam Plevza či Pavol Hammel – boli takpovediac z jedného súdka: Milan Lasica, Milan Hamada, Ján Štrasser, Jozef Bžoch, Martin M. Šimečka, Miroslav Kusý, Marián Varga či Daniel Pastirčák. Sú to všetko ľudia, ktorí v časoch normalizácie boli na opačnej strane barikády. Pričom treba zdôrazniť, že jedine Daniel Pastirčák, respektive Marián Varga pri hodnotení Válka obstáli so ctou.

Roman MICHELKO

R - 2018055

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
917708621882007

Liberalní novinári spochybňujú Ústavu SR ako dôkaz existencie štátnosti

Nech Slovensku vládnú vyzretí politici

Text a foto: Igor VÁLEK

„Deň ústavy je mnohovýznamný a rozhodujúci sviatok pre Slovákov!“ Aj tieto slová povedal predseda NR SR Andrej Danko v úvode Slávnostnej akadémie pri príležitosti dvadsiateho piateho výročia vzniku Slovenskej republiky. V historickej budove parlamentu na Župnom námestí v Bratislave ju pod jeho záštitou v spolupráci s Právnickou fakultou UK v Bratislave zorganizoval najvyšší zákonodarný orgán. Treba ich chápať aj ako odpoveď na množiac sa útoky zo strany niektorých tzv. liberálnych médií, ktoré spochybňujú prvý september ako štátny sviatok Slovenskej republiky, čím sa pokúšajú prakticky stále spochybňovať nielen jej existenciu, ale aj demokratický vývoj, ktorý sme zaznamenali za štvrtstoročie modernej štátnosti.

„Základ slovenskej štátnosti z prvého januára 1993 položila práve Ústava SR,“ pokračoval predseda parlamentu a ocenil demokratické voľby aj čoraz intenzívnejší záujem ľudí o verejné dianie, čo doplnil aj tým, že „nestačí iba prijať zákony pri vzniku štátu, treba sa prispôbiť dobe“. Slováci podľa neho ukazujú, že sme zrelý národ, čo napríklad dokazuje spolužitie s meňšinami.

ASPEKTY ŠTÁTNOSTI

Zamyslel sa aj nad úlohou médií, najmä elektronických, ako rastúcej sily sociálnych sietí, keď povedal: „Štát by mali riadiť vyzretí politické strany a osobnosti, ktoré spolu súťažia programami, a nie facebookovými stranami.“ Poukázal, že tak Slovensko, ako aj Česko pri formovaní štátnosti prešli zložitým spoločným časovým úsekom, no zároveň vyzdvihol nadštandardné vzťahy. Po ňom sa ujal slova oficiálny hosť spoza rieky Moravy predseda Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR Radko Vondráček, ktorý zdôraznil vzájomnú úctu a spoluprácu, účastníkom sa priložil aj trojnásobný predseda slovenskej vlády Robert Fico.

Následne vystúpil dekan Právnickej fakulty UK Eduard Burda.

Predseda NR SR A. Danko počas akadémie pri príležitosti 25. výročia vzniku štátnosti zdôraznil, že jej základným pilierom je práve Ústava SR.

Jeho vystúpenie už predznamenovalo odbornú časť akadémie s názvom Právne a parlamentné aspekty štátnosti Slovenskej republiky. Vo viacerých blokoch, predelených krátkymi prestávkami, hovorili odborníci zo Slovenska aj z Čiech zo zainteresovaných oblastí o tejto mnohorožernej a dôležitej ústrednej téme. O historickom rozmere štátnosti napríklad historik a poslanec NR SR Anton Hrnko, Tomáš Gábriš či Pavel Hynčica, odborníci na ústavné právo a integráciu Ján Svák, Eduard Bárany, Boris

Balog, Jiří Jirásek, Marián Giba, Milan Hodás a ďalší. Nechýbali odborné pohľady a analýzy právneho a parlamentného rozmeru štátnosti, ako aj jej neodlučiteľný ústavný a neustále živý integračný rozmer, ktorý sa rozrastá o mnohé aspekty živo pulzujúceho diania v Európskej únii a celom svete. Každý blok uzavrela plodná diskusia, keďže obecenstvo vytvorilo aj viaceré minulé a súčasní aktívni politici a tiež diplomati a politickí analytici i komentátori. Aj napriek nepriaznivému počasiu

bránami parlamentu v onú sobotu prešlo viac ako sedemtisíc ľudí. Sídlo parlamentu každoročne v tento deň otvára brány verejnosti, pre ktorú bol opäť pripravený atraktívny program.

UNIKÁTNÁ VÝSTAVA

Začala sa napríklad unikátna výstava, ktorá ostáva pre návštevníkov prístupná až do konca roka, s názvom 75 rokov spolu a 25 rokov vedľa seba – spoločné storočie. Parlamentný archív prvýkrát vystavil viacero unikátnych dokumentov spojených s milníkmi našej štátnosti. Areál parlamentu i Bratislavského hradu patril záchranným i obranným zložkám, hasičom aj policajtom. Parlament opäť napadli „teroristi“, ktorých zneškodnili špeciálne policajné zložky. Záchranní pripravili záchranný stan, lesníci a poľnohospodári zas lesnú škôlku, kde si deti mohli preveriť vedomosti o našej pôde, ale aj zistiť a naučiť sa rozdiely medzi semenami a rastlinami. Na Bratislavskom hrade predstavili národné plenená zvierat. Deň Ústavy SR si mala pripomenúť tiež Matica slovenská folklórnym festivalom v bratislavskom Ružinovce. Program museli kompletne zrušiť a preložiť pravdepodobne na pätnásteho septembra 2018.

3 OTÁZKY PRE:

PhDr. Jána PAPUGU, PhD., riaditeľa ZŠ s MŠ na Riazanskej 75 v Bratislave

Vedomostná spoločnosť v rukách nadšených učiteľov

• Ako by sa cieľ z vládneho programu – vedomostná spoločnosť – mohol a mal prejavovať napríklad vo sfére základného školstva?

Tým, čo už odborná verejnosť a skúsení učelia roky požadujú a vládnci roky ignorujú: debyrokratizovať systém, posilniť financovanie a vybavenie škôl, uvoľniť osnovu a prispôbiť ich požiadavkám spoločnosti, pomáhať školám, nie im klásť samé prekážky. A počúvať učiteľov, nie kadejaké analytické spoločnosti alebo odborníkov, čo ovládajú iba teóriu. Rozvíjaniu vedomostnej školy bráni kontext a stav slovenského školstva zapríčinený mocou bez ohľadu na politickú príslušnosť. Dozaiista je dôvodom aj nízka flexibilita školského systému. Vedomostná spoločnosť tak zostáva iba v rukách tých niekoľkých nad-

šených učiteľov, ktorí sa neboria so žiakmi, ale práve so zle fungujúcim školstvom.

• Na prahu nového školského roka – s čím najviac aktuálne zápasia školy, ich vedenie a pedagogický zbor?

Na Slovensku je najväčší problém s financiami. Niežeby neboli, ale nepristupuje sa k nim z hľadiska riadiacich inštitúcií hospodárne a cielene. Problémom je aj to, že financovanie škôl je neprehľadné a obsahuje množstvo medzičlánkov, kde sa tie peniaze jednoducho strácajú. Zápasí sa aj s nedostatkom žiakov, resp. s tým, že sa dosiaľ neurobila dôsledná racionalizácia školstva. A v neposlednom rade nemajú riaditelia finančné možnosti na motiváciu, oslovenie a odmenenie kvalitných (aktívnych) učiteľov.

• Podľa Komenského je dieťa predmet, ale aj vzor pravej obnovy. Ako takýto výrok vníma pedagóg a zároveň riaditeľ základnej školy?

S Komenským sa málokedy dá nesúhlasiť. No obnova v zmysle jeho výroku sa nekoná. Učítelia namiesto toho, aby viedli mladú generáciu v ústrety životu 21. storočia, musia plniť preplnené a často tematicky nevyhovujúce osnovy, nemajú čas na kompetencie, ktoré súčasný človek potrebuje, neustále sa naháňajú a venujú viac administratívnej práci na úkor vyučovania. Ak sa aj nájdú školy, ktorým sa podarí implikovať do vyučovania nasledovniahodný vzor, je to veľmi málo na premenu spoločnosti. Tu by som videl priestor na centrálnu požiadavku na školy, ale vybrané racionálne, systémovo a najmä pod garanciou učiteľov regionálneho školstva.

Ivan BROŽIK, Foto: (jip)

V SNN 37/2018
SI PREČÍTAŤE

Politik Štefan OSUSKÝ nadovšetko miloval svojich rodákov a Slovač doma aj v celom svete
Spisovateľ Ján ČOMAJ opäť prináša pitaval nevšedných previnení a zločinov.
Po roku 1918 sa republika budovala ako unitárny a centralistický štát pod českou dominanciou

Zväžte dôveru k politikom, ktorí iným nasadzujú psiu hlavu

Stále platí, že psí hlas nejde do neba

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Typickými mocenskými nástrojmi liberálov sú ľudské práva a boj proti korupcii. Na Slovensku využila opozícia proti vláde Vladimíra Mečiara v procese integrácie do Európskej únie najmä agendu práv národnostných menšín. Vláda Mikuláša Dzurindu si priam hovela vo vytváraní rozličných protikorupčných komisii, pritom pri privatizácii strategických podnikov obrala štát o milióny korún. Kam vedie agenda ľudských práv, dnes najlepšie vidno na migračnej a genderovej politike. A kam vedie boj proti korupcii, sa najviac odzrkadľuje v prideľovaní peňazí z európskych fondov. Nie sú teda ľudské práva a boj proti korupcii umelé, populisticky nasmerované agendy na emócie voličov? Veď lobing, inak povedané hľadanie protekcie, je v najliberálnejších demokraciách dokonca legislatívne upravený.

Či ide o protekcionizmus alebo profesionálny lobing, sa vedú spory desiatky rokov. Najznámejšie pravidlá jeho regulácie sa rozvinuli v USA. Záujmové skupiny z mnohých odvetví naň míňajú miliardy dolárov. Lobing v USA riadia tri zákony. Požadujú, aby organizácia bola zaregistrovaná, štvrtročne predkladala správy o svojich lobistických aktivitách a aby obmedzovala dary členom Kongresu...

Najviac odporcov proti lobingu má zrejme Veľká Británia, no treba povedať, že tam sa z neho stal veľký biznis. Lobisti si pred dvoma rokmi počas straníckej konferencie torovcov mali možnosť kúpiť miesto na spoločnom obede s premiérkou Mayovou, na večeri s ministrom financií alebo sa stretnúť pri okrúhlym stole s jednotlivými ministrami. Tak ako konzervatívci aj labouristi či liberálni demokrati zarábajú na

biznisových fórach. Vstupenky dosahujú tisícky libier. Závisí od mocenského postavenia strany.

Inak je to v EÚ. Profesionálni lobisti sú v Bruseli združení v rôznych asociáciách. Regulácia je dobrovoľná, vychádza z presvedčenia, že existujúce zákonné a etické normy predstavujú pre nich dostatočný regulačný rámec, a dokonca nie je potrebné ani vhodné obmedzovať lobing priamo zákonnými pravidlami.

Ignác Milan Krajniak využil pred voľbami v roku 2016 práve jednu z citlivých tém a vydal knižku Banda zlodejov. Vyšla s podtitulom Šokujúca pravda o oligarchoch a politikoch na Slovensku. Bombastický titul priťahoval množstvo čitateľov. Autor ho cielene smeroval na priemerneho voliča, aký sa netrápi hľadaním pravdy, napísané berie ako fakt. V tom tkvie záujem politikov: ovládať médiá a ovplyv-

ňovať verejnú mienku. Dobre načasované vydanie knižky so šteklivým obsahom tiež urobí svoje. Krajniak v nej takmer zo všetkých relevantných politikov urobil zlodejov. Výnimku urobil len pri menách Václav Havel a Petr Pithart z Prahy, Fedor Gál, Peter Zajac či František Mikloško zo Slovenska.

Krajniak nie je prvý a ani posledný autor, čo využil vydanie knižky na predvolebnú kampaň. Spomeňme titul Dzurindu Kde je vôľa, tam je cesta, vydaný pred voľbami v roku 2002. Tiež sa stal v niektorých kníhkupectvách bestsellerom, no záujem rýchlo opadol. Dzurinda sa totiž nevenoval top témam – ľudským právam a korupcii. Lenže Krajniak, keď sa dostal do parlamentu, s korupciou nič neurobil. No má záujem o funkciu prezidenta republiky. Krytý šéfom svojej strany oligarchom Borisom Kollárom.

Na zadnej strane obálky svojej knižky má niekoľko hesiel. Napríklad: Prečo sú slovenskí politici vazalmi oligarchov? Nuž prečo, pán Krajniak?

Slovenské automobilky a veľké strojárské firmy bijú na poplach

Nedostatok pracovnej sily sa stupňuje

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Automobilky a veľké strojárské firmy bijú na poplach, pracovný trh na Slovensku je podľa nich vyčerpaný. Sú dve možnosti, prípadne je možná aj ich kombinácia. Štát nájde páky na to, ako by mohol zamestnať poberateľov sociálnych dávok, často bez akýchkoľvek skúseností s prácou, alebo prijme takú legislatívu, ktorá umožní zamestnávať cudzincov.

Predseda vlády Peter Pellegrini najnovšie zdôraznil, že vláda by sa mala zaoberať tým, či je dostatočný tlak na tých, ktorí nechcú pracovať a poberajú sociálne dávky. Nateraz ide iba o úvahu. Zatiaľ konkrétne podrobnosti návrhu na možné krátenie sociálnych dávok nie sú.

■ KOREKCIA DÁVOK

Podľa premiéra treba nájsť efektívny spôsob, ako ľuďom, ktorí by pracovať mohli, ale odmietajú to, možno skorigovať sociálne dávky. Možné riešenie zamestnania týchto ľudí vidí v štátnych firmách, ktoré by ich mohli využiť.

Chce rokovať s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, ako zlepšiť zamestnateľnosť Rómov na trhu práce. Situácia vo firmách je totiž kritická. Majú už chronický problém s nedostatkom pracovnej sily. Podľa premiéra bude potrebné nájsť nejaký motivačný systém pre firmy, ktoré budú chcieť zamestnať Rómov, a ak ich udržia v práci viac ako dvanásť mesiacov, podľa premiérových slov „by mohli dostať nejaký benefit“.

Pre nedostatok pracovnej sily musí Slovensko v oblasti riadneho dovozu pracovnej sily prijať

urgentne niekoľko opatrení. Skrátiť by sa podľa úvah zamestnávateľov mali niektoré procesy pri zamestnávaní cudzincov. V najbližších týždňoch aj preto musia všetky štátne orgány, ktoré majú na starosti povolenie procesu pri zamestnávaní cudzincov, predložiť návrhy ďalších opatrení, ktoré zjednodušia tento proces.

■ NOVÁ GENERÁCIA

Avizoval to premiér Peter Pellegrini po skončení rokovania o problematike riešenia nedostatku pracovnej sily. Časy sa rýchlo menia a na pracovný trh postupne

Výrobné kapacity na Slovensku, najmä v automobilovom priemysle, neustále pribúdajú, ale disponibilných pracovných rezerv niet. Kompetentné miesta sa budú musieť poobzerať za pracovníkmi v zahraničí.

pričádza úplne nová generácia mladých ľudí. Vyžadujú od zamestnávateľov aj celkom iné podmienky na prácu. Ak ich majú splnené, potom nemajú problém odovzdať maximálny a kvalitný zodpovedný

pracovný výkon. Práve nový spôsob pracovného života, ktorý búra stereotypy a mení od základov pracovné prostredia, by sa mohol rýchlejšie začať udomáčňovať aj na Slovensku.

VŠIMLI SME SI

Začiatkom augusta začali v Kovačici nakrúcať slovenský celovečerný hraný film *Sny Martina Jonáša*, ktorý bude mapovať celoživotné osudy a najdôležitejšie prvky z biografie tohto slávneho kovačického inšitného maliara.

Film o Martinovi Jonášovi

Martin JONÁŠ patrí do zakladateľskej zostavy slávnej kovačickej insity.

Budúci rok v máji uplynie deväťdesiatpäť rokov od narodenia Martina Jonáša, vedúcej osobnosti kovačickej insity, ktorú svojimi dielami preslávil aj ďaleko za hranicami našej krajiny. Veď jeho obrazy predstavili slovenský svojráz v päťdesiatich štátoch na piatich kontinentoch. Nebol iba bard chýrečnej skupiny sedliakov maliarov, ale aj zberateľ, neúnavný rozprávač a, pravdaže, aj dobrý gazda. Dnes, vyše dvadsať rokov po skone, je Martin Jonáš už legendárna osobnosť. Prvý dokumentárny film o jeho živote a diela nakrútil režisér Martin Slivka ešte v roku 1973. Monografiu o ňom napísal objavný novinár a zberateľ umenia Ivan Melicherčík. Konečne po mnohých rokoch sa v mestečku insity ozvala aj klapka pri prvých sekvenciách celovečerného filmu. Jeho režisérom a autorom scenárov je Miroslav Benka, popredný dolnozemskej režisér, ktorý sa podpísal pod uvedením vyše sedemdesiatich divadelných predstavení, dokumentárnych filmov, televíznych a rozhlasových vysielaní a pod. Hlavnú rolu vo filme stvárňuje Ján Brna z Báčskeho Petrovca. V scénach z obdobia Jonášovho detstva účinkujú Michal Domoni Lakatoš zo Starej Pazovy, Darko Povolný a Ivana Pokoráčová z Padiny. Na realizáciu tohto nevsedného projektu finančne prispeli obec Kovačica, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave aj obec Stará Pazova. Napriek tomu, že tvorcovia vo filme mienia nasnímať vyše dvesto lokalít a využiť vyše dvetisíc záberov, kratšiu verziu filmu chcú dokončiť a premietiť už koncom októbra tohto roka.

Michal SITNIK
Foto: archív SNN

V Bratislave odhalili pamätnú tabuľu generálmajorovi Ivanovi O. Schwarzovi

Pamiatka na hrdinského letca

Vo štvrtok 30. augusta 2018 bola v židovskej synagóge na Heydukovej ulici v Bratislave slávnostne prezentovaná kniha Pavla Vitka *Pokoriteľ Alsteruferu*. V knihe je vyrozprávaný príbeh hrdinu z druhej svetovej vojny generálmajora v. v. Ivana Otta Schwarzara, ktorý slúžil v česko-slovenských jednotkách britského kráľovského letectva (RAF). Ako strelec v posádke bombardéra Liberator sa podieľal na najväčšom úspechu 311. bombardovacej perute, keď sa našim letcom podarilo potopiť nemeckú loď Alsterufer, ktorá dovážala z Japonska per nacistické Nemecko strategický náklad voľfrámu.

Generálmajor v. v. Ivan Schwarz bol prezident Zväzu letcov slobodného Česko-Slovenska so sídlom v Londýne. Ešte pred niekoľkými rokmi pravidelne cestoval na Slovensko, viackrát bol hosťom aj na Ministerstve obrany SR. Okrem ďalších domácich a zahraničných vyznamenaní bol nositeľom štátneho vyznamenania Rad Bieleho dvojkríža III. triedy.

Rodák z Bratislavy, ktorý vyrastal v Bytči, bol posledným žijúcim Slovákom vo Veľkej Británii, ktorý počas druhej svetovej vojny slúžil v čs. jednotkách britského kráľovského letectva (RAF) a v rámci 311. čs. bombardovacej perute RAF odletal tisícdväťsto bojových operačných hodín. Jeho rodičov počas vojny umiestnili do pracovného tábora na území Slovenska a neskôr sa schovávali v horách. Ich syn Ivan Otto Schwarz sa rozhodol bojovať v radoch britského letectva, aj keď ako šestnásťročný musel oklamať vojenské úrady. Ako strelec v bombardéri Liberator sa okrem spomínaného úspešného zničenia lode Alsterufer aktívne podieľal aj na legendárnej

operácii Overlord, teda na vylodení spojeneckých vojsk vo Francúzsku,

ČO INÍ NEPÍŠU

O Ivanovi SCHWARZovi, poslednom zo slovenských letcov vo Veľkej Británii, ktorí slúžili v perutiach RAF, je kniha Pavla Vitka *Pokoriteľ Alsteruferu*.

a istý čas lietal aj ako sprievod konvojov v Murmanskú. Po vojne sa bývalý pilot vrátil do

Česko-Slovenska, lenže pre nesúhlas s politickým zriadením už v roku 1946 odišiel z krajiny a vrátil sa späť do Anglicka. Tam sa o rok neskôr oženil a podnikal v železničnej doprave. Do Anglicka za ním po čase odišla zo Slovenska aj jeho mama a sestra.

Ivan Otto Schwarz zomrel v Londýne vo veku deväťdesiatštyri rokov 4. januára 2018. Kniha *Pokoriteľ z Alsteruferu* mapuje život a bojové nasadenie tohto hrdinu z druhej svetovej vojny, pričom autor ju doplnil o spomienky spolubojovníkov a blízkych, ako aj o bohatý obrazový materiál. Pri príležitosti slávnostnej prezentácie knihy bola zároveň generálmajorovi v. v. Ivanovi Ottovi Schwarzovi odhalená na nádvorí bratislavskej synagógy pamätná tabuľa. Spomínanú slávnosť jej organizátori, Vojenská podporná nadácia a Židovská náboženská obec v Bratislave poňali aj ako súčasť osláv, ktorými si pripomínajú sedemdesiate štvrté výročie Slovenského národného povstania.

Maroš M. BANČEJ
Foto: archív P. VITKA

Bájk o americkom hrdinovi

Ludovít ŠTEVKO

Slávny komodor amerického námorníctva Stephen Decatur je pôvodca frázy „My country, right or wrong“, ktorej význam by sa dal preložiť ako vlastenecké heslo dnešných amerických jastrabov: „Budem stáť pri mojej krajine, či je to správne, alebo zlé.“ Na rozdiel od slovenského vlastenca zatracovaného liberálnymi médiami je americký vlastenec allright, bez ohľadu na citovanú, morálne spochybiteľnú frázu, zodpovednú za najväčšie zločiny spáchané ľudstvom v posledných dvoch storočiach.

Pokrytecká interpretácia hodnoty vlastenectva priam bije do očí pri posudzovaní postojov a skutkov zosnulého amerického senátora McCaina, fanatického prívrženca vojny v súčasnej Amerike. S odstupom niekoľkých dní po jeho smrti sa nebudeme držať úslovja

„o mŕtvych len dobre“ a v skratke načrtneme obraz tohto hrdinu v iných farbách, ako ho vykresľujú niektorí naši politici a niektoré naše tzv. mienkotvorné denníky. Bez predpojatosti treba povedať, že McCain nebol hrdinom amerického storočia, ako o ňom písal Mirek Tóda v Denníku N, ani „neúnavným bojovníkom za hodnoty, ktoré zdierame na oboch brehoch Atlantiku“, ako sa o ňom vyjadril prezident Andrej Kiska. Bez diskusie, táto „kiskovská premisa“ by platila iba vtedy, ak by našou spoločnou hodnotou (na oboch brehoch Atlantiku) bola vojna.

Možno vážne polemizovať aj s chválospevnými sentenciami v podaní poslanca Osuského a českých politikov z TOP 09 (Kalousek) a ODS (Fiala), pre ktorých je republikánsky senátor morálnym vzorom, bojovníkom

za slobodu a mužom hlbokej ľudskosti. Nuž, nevedno, ako sa tieto prívlastky môžu zrovnávať s antihumánnym vyhlásením McCaina v čase, keď americké efšestnástky bombardovali Belehrad. „Nijaký terč nesmie byť ušetrený:

KOMENTÁR

továrne, vodovodné siete, školy, nemocnice, predajne, nič,“ vyzýval vtedy pilotov United States Air Force tento bojovník za slobodu. „Rozbombardovať, vrhnúť a okupovať, a pokiaľ by to nezabralo, tak opäť rozbombardovať, vrhnúť a okupovať,“ ironizoval pri tej príležitosti slávneho senátora americký spisovateľ Doug Bandow, autor knihy Zahrančičné bláznovstvá: Americké nové globálne impérium. Republikánsky senátor Rand Paul sa na adresu svojho

straníckeho kolegu vyjadril otvorene: „Amerika má šťastie, že jej prezidentom nie je John McCain, lebo v takom prípade by naša krajina nevyšla z vojen. John McCain je totiž ten, kto obhajuje vojny všade. Naša krajina by s ním zbankrotovala.“

Celý svet mal vlastne šťastie, tiež aj USA, lebo tento muž sa nestal prezidentom, aj keď bol ovenčený slávou hrdinu vietnamskej vojny a z pozície amerického vlastenca sa pokúšal o kreslo v oválnej pracovni Bieleho domu. McCain mal na americkej politickej scéne výnimočné postavenie. Pochádzal zo známej rodiny so silnou tradíciou vojenského námorníctva. Narodil sa v Paname, kde jeho otec slúžil na námornej základni v hodnosti admirála. Jablko nepadlo ďaleko od stromu. John sa stal kapitánom vojenského letectva a prešiel bojovým krstom vo vietnamskom ťažení ako pilot útočného lietadla A-4 Skyhawk. Od roku 1967 ostreľoval vojakov Vietkongu a sypal bomby na civilné objekty severného Vietnamu. Absolvoval dvadsaťdva úspešných bojových misií a osudnou sa mu stala dvadsiata tretia, keď po zhodení smrtiaceho nákladu na elektrá-

reň v husto osídlenej časti Hanoja zasiahla jeho lietadlo raketa protivzdušnej obrany. So zlomeninami oboch rúk a nohy sa katapultoval, padol do zajatia a vo vietnamských kobkách strávil ako zajatý agresor niekoľko rokov. Prežil a napokon po prehratej americkej anabáze ho Vietnamci posadili do transportéra a v sprievode amerického dôstojníka poslali na letisko, aby mohol odletieť domov. Čoskoro sa stal hrdinom s vydĺždenou cestou do senátu za štát Arizona. Patril k najplyvnejším senátorom a obávaným jastrabom známym aj tým, že mal v osobnom albume niekoľko fotografií z rokovania s predstaviteľmi odrezávačov kresťanských hláv. Fotografie pána senátora s vodcami teroristov pred dvoma rokmi obleteli internet, ale v našich médiách sa neobjavili. Zato jeho výroky, že najväčším nepriateľom, väčším ako terorizmus islamistov, je Rusko a najväčší vrah je Putin, prebrali takmer všetky naše médiá. O nepretržitom „vlasteneckom“ vojnovom štvaní Johna McCaina sa mlčalo. Mlčanie je však niekedy väčší hriech ako očividné kľamstvo a my sa musíme zahabene pýtať: Dokedy budeme hrať užitočných hlupákov a mlčať?

Danko neprestajne prekvapuje

Ivan BROŽÍK

Samozrejme, pre osobu predsedu Národnej rady Slovenskej republiky sa protokolárne i civilizovane vyžaduje napísať Andrej Danko, ale titulok je titulok. Predseda parlamentu však naozaj prekvapuje a prekvapuje zrejme aj viacerých, ktorí nebolí a doteraz nie sú jeho voličmi.

Postaviť sa extrémizmu je prioritou pre každého slušného občana Slovenska všade tam, kde to prostý občan môže ovplyvniť. Na tej „najnižšej“ úrovni môžeme ako občania extrémistov vylúčiť z našich sociálnych bublín, izolovať ich, nedopustiť, aby do nich prenikali ich názory. Na tej „najvyššej“ – povedzme aj zákonodarnej – je to zas úloha vedenia parlamentu. Ide o základný atribút slušnosti, o ktorom niet pochybností. Je to dokonca viac povinnosť ako slušnosť.

Ani zďaleka totiž neplatí, že extrémizmus je „iba“ fašizmus. Už

takéto vnímanie by bolo extrémne samo osebe. Ak nie extrémistické. Treba si preto zrejme nástojčivo zopakovať, že extrémizmus alebo politický extrémizmus je „ultraľavicový alebo ultrapravicový politický smer, ktorého hlavným cieľom je väčšinou likvidá-

POZNÁMKA

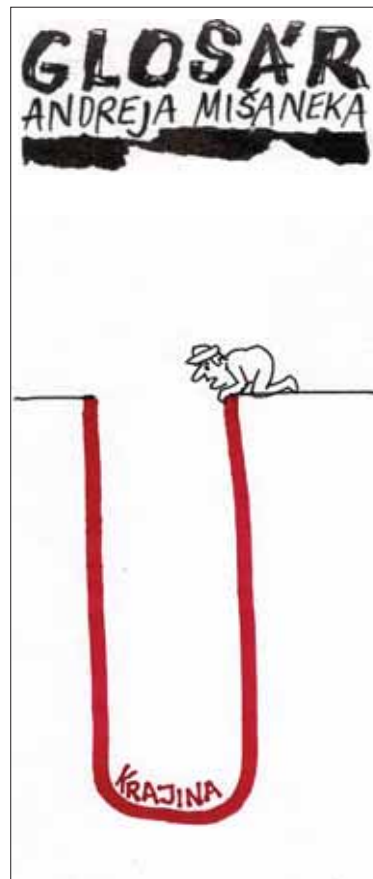
cia politického pluralistického systému aj s použitím násilných metód“. Teda nielen ultrapravicový, ale aj ultraľavicový, a nielen ultraľavicový, ale aj ultrapravicový. To treba zdôrazniť. A po príklady netreba chodiť ďaleko. Často nám stačia tlačové správy z rôznych vyhlásení všelijakých politikov, často stačia priame prenosy z rokovaní parlamentu, fragmenty z parlamentných rozpráv a mnohé akože faktické poznámky. Znaky politického extrémizmu sú

predsa jednoznačné – neschopnosť realistického vyhodnotenia politickej situácie, nechota na kompromisy a používanie násilných a nedemokratických prostriedkov či aspoň výzvy na ich používanie. Neobstojí ani alibizmus vo forme odvolávania sa na ústavný článok o občianskom odpore. Stále je to len extrémistická reakcia na extrémistickú politiku.

Ak sa Andrej Danko pustil do boja proti parlamentnému extrémizmu, je to jeho morálna i politická povinnosť, ale je to aj prejav politickej odvahy a zodpovednosti. Konečne aspoň niekto u nás. Každý slušný a civilizovaný občan by mal takúto iniciatívu minimálne aspoň rešpektovať, ak nie podporovať. Zdá sa, že sa to tak aj deje. Aspoň podľa odozvy na sociálnych sieťach. Danko, tak často s obľubou kritizovaný a karikovaný, po jeho iniciatíve bojovať

s extrémizmom zrazu akoby nebol. Dá sa to chápať – ako možno podporiť politika, ktorého neustále kritizujeme? Nuž, dobré je aspoň to, že práve za toto ho nekritizujeme.

Andrej Danko bol organizátorom aj ďalšej aktivity, ktorú možno iba vyzdvihnúť. Predseda Národnej rady Slovenskej republiky v spolupráci s Banskobystrickým samosprávnym krajom zorganizoval v budove historickej radnice v Banskej Bystrici odbornú diskusiu o problematike dotyku fašizmu so štátnou mocou a samosprávou na tému – Antisemitizmus – spoločenská a politická výzva. Na odbornom diskusnom fóre sa zúčastnil aj prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska a predseda vlády Slovenskej republiky Peter Pellegrini. Stal sa zázrak v podobe možno ešte miestami krčvovitej, no určite konštruktívnej výmeny názorov medzi predstaviteľmi politických a spoločenských inštitúcií na aktuálne i praktické výzvy spojené s nenávisťami a extrémistickými prejavmi a antisemitizmom ako takým, ktorá by mohla (a určite mala) následne viesť k prijatiu konkrétnych rozhodnutí na exekatívnej a legislatívnej úrovni. Danko teda naozaj neustále prekvapuje.

ŠPOZA OPONY

Išiel som so svojim švajčiarskym priateľom cez Vinicu, mesto kdesi v polovici Ukrajiny, keď zvolal: „Veď to sú naše švajčiarske električky!“ Skutočne, v ukrajinskej Vinici premávajú solídne, ale staršie električky, celé súpravy. Bazilejský dopravný podnik ich vyradil a bystrý primátor mesta Vinica s dobrými kontaktmi vo Švajčiarsku ich získal pre svoje mesto. Mój priateľ a spolucestujúci, švajčiarsky lekár, si, samozrejme, kládol otázky, či sa to Ukrajincom vyplatilo. A došiel k logickému záveru, veď predsa inak by to nerobili, zrejme získali síce staré švajčiarske električky, ale je nad slnko jasnejšie, že boli lepšie či výhodnejšie ako tie, čo mali dovtedy. Ako vlastne prevádzali tie električky cez pol Európy? Pýtal sa Švajčiara. Koľko to stálo a či na to boli odkázaní, aj keď ich zrejme dostali zadarmo. Sériu švajčiarskych otázok, lebo ako ma poučil: „Nezabudni, ak dostaneš švajčiarsky frank, tak darca určite od teba bude chcieť dva franky nazad.“

Prinajmenšom.“ A tak sme rozoberali jeden, dá sa povedať, z typických príbehov, ako sa v novootevorenom priestore môže stať, že ukrajinskému mestu sa hodí niečo, čo už nie je vhodné pre švajčiarske mesto,

ktoré iste nie poľahky pripravovali zo švajčiarskeho Bazileja do Vinice v strede Ukrajiny, ale aj na to, čo mój priateľ nazval výmenou starého železa za nových ľudí. Ide o to, že za posledných päť rokov našlo vo

viac ako tisíc mužov a žien. Podpisali sa na tom aj nové pravidlá pre vodičov, povinné preškolenie či školenie, a na to uchádzač potrebuje zaplatiť od desať do dvadsaťtisíc švajčiarskych frankov. A okrem toho každý

blízko za hranicami Švajčiarska. Teraz občan EÚ môže bývať povedzme na Slovensku, a ak sa tam pravidelne vracia, môže robiť vo Švajčiarsku. Ozýva sa však volanie po prísnejších kontrolách. Vyplníť medzery v tejto profesii má dokonca armáda tým, žeby vyškolovala najmenej tisícku regrútov pre civilné povolania.

To všetko bola, samozrejme, téma. Veď sme o tom hovorili v meste, ktoré sa zrejme nezaobíde bez vodičov zo zahraničia. Slovenskej metropole dlhodobo chýbajú desiatky vodičov. Naši lovci šoférov chodia až na Ukrajinu, Bratislave ich chýba okolo päťdesiat, v Nitre a Trnave okolo sedemdesiat. Už v septembri má byť v Bratislave tridsať ukrajinských vodičov v hromadnej doprave. Samozrejme, nechýbali návrhy, aby sme namiesto stíhačiek, ktoré vozia len jedného, školili v armáde „pilotov“ autobusov a elektríciek, ale napokon aj kurzy slovenčiny pre desiatky a desiatky Ukrajincov sú lacnejšie ako helikoptéry Black Hawks.

Tak či tak, nielen za volantom dochádza u nás k zásadnej zmene. A to je len začiatok.

Prečo sa ľudia posúvajú na Západ

Dušan D. KERNÝ

a primátor Vinice, menoval sa Hrojsman, si z toho vytvoril časť legendy úspešnosti, ktorá ho aj vďaka silnej podpore prezidenta Porošenka doviedla až do kresla predsedu ukrajinskej vlády.

Keďže sa vždy v deň, na ktorý pripadá dátum 21. augusta, stretávame v Bratislave, vždy v inom podniku v Starom Meste, nemohli sme si ani tento rok nechať ujsť príbeh z našej ukrajinskej anabázy. O to väčší, že sme si spomenuli nielen na električky,

Švajčiarsku zamestnanie vyše štrnásťtisíc, presnejšie štrnásťtisíc šesťsto tridsať, zahraničných profesionálnych šoférov. Zamestnanie vo Švajčiarsku našli preto, lebo chýbajú domáci profesionálni šoféri či šoférky. Špeditárske firmy vo Švajčiarsku sú priam odkázané na kvalifikovanú silu zo zahraničia.

Problém je v tom, že za tých istých posledných päť rokov sa vo Švajčiarsku vyškolilo, získalo oprávnenie na ťažké nákladné autá a autobusy ledva

musí prechádzať každých päť rokov preškolením, aby licenciu nestratil. To, že viac ako štrnásťtisíc prevažne vodičov autobusov našlo za posledných päť rokov zamestnanie vo Švajčiarsku, teda že Švajčiarsko šoférov dováža – od roku 2014 každým medzi dva a pol až tri a pol tisíce vodičov – nie je v záhrade Staromesťanského pivovaru v horúcom lete nijaká pivná téma. Prv totiž úrady požadovali, aby v rámci voľného pohybu osôb vodiči bývali

SEBAOBRAŇA

Šikana v tomto štáte nado-
búda naozaj obľudné rozmery.
Orgány štátnej správy naj-
novšie zakazujú ľuďom vstupo-
vať do lesov pod zámkou ich
ochrany. Uvedené nariadenie
vydal trebárs aj Okresný úrad
Košice-okolie a týka sa naprí-
klad oblasti Zádielskej tiesňavy
a lesov pri Ružine. Za poruše-
nie zákazu vstupu do lesa vám
hrozí vyše trojtisícová pokuta.
Na porovnanie, vo Švédsku,
ktoré po tieto letné dni tiež
trápia extrémne horúčavy,
vzval Štátny úrad na ochranu
pred katastrofami všetky obce,
aby sprísnil zákaz zakladania
ohňov a grilovania a kontrolu
jeho dodržiavania.

Ostáva nám už len pracovať...

Vstup do lesa však Švédom
vláda nezakázala. Obmedzovať
slobodných občanov v pohybe
je totiž absolútny nonsens pripo-
minajúci časy feudalizmu, keď
spupní páni trestali a korbáčovali
sedliakov aj za to, že si vzali z ich
lesa suchý konár... Tak teda, ani
do lesov už nemôžeme chodiť.
Ostáva nám asi už len pracovať.
Najlepšie za dve eurá na hodinu,
nech sa oligarchovia poriadne
nabalia! Aspoň, že vstup do
krčiem ešte nezakázali. Somrane
nad pivom je zatiaľ povolené...
A tak mi aj v súvislosti so spome-
nutým zákazom napadá, akú slobodu
nám vlastne priniesla nežná
revolúcia? Od rodičov som veľa
počul o obmedzovaní slobody
počas socializmu, no nedeje sa
čosi podobné aj teraz?

Je azda slobodou vydoby-
tou v osemdesiatom deviatom
neustále sa rozširujúca priepasť
medzi chudobou a nečestnými
zbohatlíkmi? Medzi takzvaným
plebsom a oligarchami? Je
demokraciou režim, ktorý oklieš-
ťuje slobodu slova, ako o tom
svedčí prebiehajúci boj proti
takzvaným konšpiráciám (rozumej
nepohodným názorom, trebárs
týkajúcim sa financovania kam-
pane súčasnej hlavy štátu alebo
jej iných finančných čachrov)?

Je prípustné, aby v našej
spoločnosti existovala iba úzka
skupina ľudí, ktorým sa priznáva
status majiteľov pravdy – najmä
osobám bojujúcim za akési chi-
mérické „slušné Slovensko“ –
a ostatní, ktorí si dovoľia luxus kri-
tického myslenia, sú vytlačení na
okraj pod nálepkou extrémizmu?

Možno považovať za nor-
málne úsilie o legalizáciu spolu-
žitia osôb rovnakého pohlavia vo
forme, akou sa to presadzuje dnes
v uliciach miest na Dúhových
pochodoch?

Máme sa vari tešiť z otvorených
hraníc, keď nemáme čo vložiť
do úst?

Za toto hnali revolucionári
ľudí na námestia?

Pavol IČO

Pevné odhodlanie, že skúsi pretekársky cyklistiku, padlo v štrnástich

Slovenská stopa vo svetovej cyklistike

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: internet

Bývalý úspešný cyklista Peter VELITS má za sebou niekoľko úspechov vo svetovej cyklistike. Po Jánovi Svobodovi sa ako prvý Slováč v ére samostatnosti dokázal presadiť medzi najlepšími cyklistami sveta. Bol členom viacerých profesionálnych cyklistických tímov, majstrom sveta v cestnej cyklistike do dvadsaťtri rokov a členom víťazného družstva v timovej časovke na majstrovstvách sveta v roku 2012. Na konci kariéry, ktorú ukončil pre pretrvávajúce zdravotné problémy v novembri 2016, jazdil za špičkový tím BMC Racing.

• Máte za sebou bohatú a úspešnú kariéru vo svetovej cestnej cyklistike. Vráťme sa však na začiatok. Čo vás viedlo od malička k tomuto náročnému športu?

S bratom Martinom sme boli športové deti. Skúšali sme niekoľko športov. Najskôr nás priťahoval futbal, ale časom sme si vyskúšali aj hokej. V štrnástich rokoch padlo rozhodnutie, že skúsime tiež cyklistiku, pretože všade sme sa presúvali na bicykloch. Najčastejšie sme jazdili so strýkom Tiborom a už vtedy sme istým spôsobom „trénovali“. Potom sme si povedali, že vyskúšame štart na nejakých pretekoch. Táto možnosť sa nám ponúkla v Púchove a odvtedy sme sa plne zamerali na cyklistiku. Venoval som sa i zimnému triatlonu a v roku 2004 ako člen klubu Tatranské orly som získal v tejto disciplíne titul európskeho šampióna...

• Medzi cyklistickú elitu ste vstúpili v roku 2007, keď ste v nemeckom Stuttgarte získali titul majstra sveta do dvadsaťtri rokov. Podpisali ste prvú profesionálnu zmluvu s nemeckým tímom Milram. S akými očakávaniami ste vstupovali do profesionálneho pelotónu?

Vtedy sme s bratom Martinom jazdili za druhodivizny nemecký tím Wiesenhof-Felt, ktorý predčasne skončil vinou dopingových afér. Aj keď sme mali na ďalší rok platnú zmluvu, možnosť s ňou sčítať som nepoužil, keďže som opustil hlavný sponzor. Tesne pred majstrovstvami sveta sa mi podarilo vyhrať veľké preteky vyššej kategórie Grand Prix de Fourmies vo Francúzsku. S Martinom sme preto očakávali, že nejaký tím najvyššej kategórie nám ponúkne zmluvu. No nijaký sa nám neozýval. Účasť na majstrovstvách sveta bola už dlhšie v pláne. Mal som dobrý záver sezóny a titul majstra sveta prišiel, nechcem povedať že nečakane, ale nebolo to až také „ťažké“ ako víťazstvo vo Francúzsku. Pravdaže, víťazstvo v Stuttgarte mi otvorilo dvere do najvyššej cyklistiky. Vďaka tomu sme s bratom získali prvú profesionálnu zmluvu. Očakávania boli veľké, pretože som z druhodivízneho tímu zrazu prešiel do najvyššej „ligy“.

O ČOM JE REČ

„Vráti sa o SNP. Dost' sa o ňom článkov, správ a historických štúdií popísalo. Ale ťažko si to môže predstaviť ten, čo ho nezažil, neskúsil na vlastnej koži. Čo neprekonal kalváriu v horách, chvíľku nádeje a hodiny a dni skepsy, najväčšej neviery, keď sa človeku žiadalo vpáliť si guľku do hlavy, zadrhnúť sa vlastným remeňom od nohavíc. Hrdinovia? Hej, hrdinovia, no nie podobní hrdinom z báji a legend, ako nás zobrazujú vo filmoch a opisujú v podaktorých knihách... Po oslobodení sme čakali, aj keď nie všetci, odmeny a metále. A mnohí z nás sa dočkali – šikanovania, vodili nás po súdoch, dôstojníkov, pokrstených krvou v boji za slobodu, poprepúšťali ako nepotrebných z armády – dali nám do rúk krompáč, tu máš, dokáž svoj vzťah k zriadeniu...“ To bol citát z románu Salakúzy, ktorý som napísal začiatkom osemdesiatych rokov, no vyšiel v kompletnom vydaní pred dvoma rokmi (po prvý raz bol vydaný skrátene a cenzurovaný v roku 1987). Nie je to celkom kniha o SNP, a predsa so Slovenským národným povstaním v mnohom súvisí. Najmä príbeh Adama Bražinu, jednej z hlavných postáv mojej knihy. Inšpiro-

Peter VELITS (vpravo) sa trvalo zapísal do análov slovenskej cyklistiky.

• Vaše prvé účinkovanie na slávnej Tour de France v roku 2008 dopadlo dobre. V sedemnástej alpskej etape ste boli v úniku a okrem víťazstva na najťažšom stúpaní aj Cenu pre najbojovnejšieho cyklistu etapy. Aké boli ohlasy po tomto úspechu?

Pamätám si, ako som sa tri týždne „klepal“, či vôbec dôjdem do Paríža, pretože to boli moje prvé veľké preteky medzi elitou. Mal som pred tým určitý rešpekt. Posledný týždeň som si povedal, že vyskúšam nejaký únik. Ten mi vyšiel práve v sedemnástej kráľovskej etape. Boli sme skupina, z ktorej postupne odpadávali pretekári. Stúpanie na Col de la Croix de Fer som nakoniec vyhral ja a potom neskôr aj Cenu pre najbojovnejšieho jazdca etapy. Nevyhral som síce etapu, ale ohlasy boli veľmi srdečné a pozitívne, pretože fanúšikovia z celého sveta neboli dovtedy zvyknutí fanúšikovi Slovákov. Aj z tímu Milram boli pozitívne ohlasy, pretože to nebol tím pre celkové poradie a etapové víťazstvo. Pre nich takéto zviditeľnenie bolo veľmi prínosné a mne zostali veľmi pekné spomienky.

• V roku 2010 ste prestúpili do tímu HTC. Práve v tom roku na španielskej Vuelte popri víťazstve v timovej časovke a časovke jednotlivcov ste v konečnom poradí

skončili na treťom mieste. Čo bolo za týmto veľkým úspechom?

Ťažko povedať, čo rozhodovalo. Samozrejme, vyhratá etapa ma posunula na pódium. Vuelta 2010 sa od začiatku pre mňa vyvíjala veľmi dobre. Stále som sa držal v prvej desiatke. Bola to vzrušujúca, keď ju dokončím v najlepšej desiatke, tak to bude obrovský úspech. Potom však prišla víťazná časovka. Bol som vo vytržení, že som sa dokázal posunúť na pódium. Tesne pred Tour de France som sa zranil, a tak som mal voľné leto. Vďaka tomu som mal dosť síl, čo mi nakoniec pomohlo k najväčšiemu úspechu kariéry.

• Jediné celkové víťazstvo ste získali v roku 2012 s tímom Omega Pharma-Quick-Step na pretekoch okolo Ománu. Ako na toto víťazstvo hľadíte s odstupom času?

Bolo tiež trochu nečakané, pretože bolo u mňa akýmsi pravidlom, že úvodná časť sezóny bola ťažkopádnejšia. Tieto preteky väčšinou rozhodoval dojazd na kopec, na ktorom sa mi podarilo byť druhý hneď za Vincenzom Nibalim. Stratil som tam len pár sekúnd, ale Nibali stratil zase v inej etape. Preto som bol v celkovom poradí pred ním o nejakú sekundu, a toto bol ten rozhodujúci moment...

• Ako jediný cyklista na svete ste vyhrali trikrát po sebe titul majstra sveta v časovke druž-

Peter VELITS dnes už vrcholovú cyklistiku „len“ komentuje.

stiev v rokoch 2012, 2013 a 2014. V čom bola pre vás táto disciplína výnimočná?

Keď Medzinárodná cyklistická únia (UCI) zaviedla do programu MS časovku družstiev, začal som sa v závere kariéry na ňu viac zameriavať. Táto disciplína sa mi vždy páčila, pretože sa úplne ináč jazdí ako normálna časovka alebo etapa a človek musí byť s tým tímom zžitý. Bol som nominovaný tímom Quick-Step na prvé MS družstiev, ktoré sme nakoniec ako tím vyhrali. Tento úspech sa mi podarilo ešte dvakrát po sebe zopakovať. Víťazstvo v roku 2014 bolo však už vo farbách tímu BMC.

• Ďalší úspech na španielskej Vuelte ste zaznamenali aj v roku 2015. Po víťazstve v timovej časovke ste si obliekli červený dres vedúceho jazdca v celkovom poradí. Aké je to byť celkovým lídom?

Bol to pekný pocit, lenže to už bola sezóna, keď som sa vrátil po zranení, a preto nebola až taká vydarená. Prvá etapa bola časovka družstiev a v prvom rade to bolo timové víťazstvo BMC. Keďže som prešiel cieľovou páskou ako prvý, mohol som si obliecť červený dres. Ten pocit ťažko opísať; vlastne zavŕšil moje účinkovanie v pelotóne.

• Stalo sa tak koncom roka 2006. Ako by ste zhodnotili tohtoročný Tour de France pohľadom bývalého cyklistu a spolukomentátora?

Z pohľadu televízneho spolukomentátora to bola nová skúsenosť. Pre mňa boli na pretekoch tiež niektoré veci prekvapujúce a úsmevné, ako trebárs tím Sky riešiť situáciu okolo Gerainta Thomasa a Chrisa Frooma, keď bolo každému už dopredu jasné, že líder tímu je Thomas. Ani jedna etapa nebola nudná. Bolo fajn sledovať výkony Petra Sagana a neskôr výkony hlavných favoritov v kopcoch. Veľmi mi ma prekvapil Slovinec Primož Roglič. Celú Tour som si užil a mal som v záveroch veľké očakávania, ako to napokon všetko dopadne... Zrejme ako každý ozajstný fanúšik cyklistiky na Slovensku, ktorá má stále viac zapálených priaznivcov. A to je dobré!

val ma k nej Miloš Vesel, generálmajor in memoriam, veliteľ ružomerskej posádky v auguste 1944, ktorý vlastne vyhlásil SNP. On dostal rozkaz od Goliana a už 26. augusta 1944 vydal pokyn na boj proti nepriateľským jednotkám na heslo „Započat' s vystáňovaním“. A po vojne rovnako ako jeho bratia, tiež rozhodujúce postavy

O hrdinoch SNP a hroboch

Peter ŠTRELINGER

SNP, skončil vo väzení. Namiesto povýšenia vyhodili ho z armády a poslali do bane. Neskôr strúhal drevo na drevosklade v ružomerských papierňach. Až pri dvadsiatom výročí SNP ho rehabilitovali a vrátili mu plukovnícku hodnosť. O svojej rehabilitácii mi rozprával sám, keď som ho navštívil kedysi koncom sedemdesiatych rokov v jeho byte v Ružomberku. Vraj na oslavu SNP prišiel do Liptova sovietsky generál, účastník SNP, a ten hneď po príchode hľadal svojho „bojového druha“ a „geroja“ Miloša Vesela. Lenže Miloš Vesel bol odložený – na drevosklade! A tak z okresného výboru

strany nemali inú možnosť, len poslať po Vesela limuzínu. A generál posadil svojho spolubojovníka – rovno za predsednícky stól. Podľa jeho príbehu napísal som poviedku Metál...

Vrátime sa však k príbehu povstaleckého veliteľa Miloša Vesela. Navštívil som ho ešte krátko pred smrťou, zomrel

jednu z ulíc. Lenže pri hlasovaní sa rozpútala v mestskom zastupiteľstve dramatická polemika a odpor časti poslancov.

„Len si predstavte, pán redaktor, povedali o ňom, že je vrah! Že on povraždil Nemcov na Podsuchej a má na svedomí aj zavraždenie parlamentára Jozefa Surového. Vraj po vrahovi nebudú menovať v Ružomberku ulicu!“ Rozprávala mi vdova Jolana Veselová. Podnikateľ Ján Surový, poslanec mestského zastupiteľstva v Ružomberku, protestoval v redakcii proti mojej reportáži, kde som vyzdvihoval zásluhu Miloša Vesela. Kto má na svedomí život mladého, talentovaného človeka, praktikanta na mestskom dome v Ružomberku? Ten ako parlamentár odišiel po obsadení Ružomberka Nemcami do Vlkolínca, kde boli evakuovaní civilní obyvatelia, aby ich presvedčil z poverenia starostu, že sa môžu vrátiť domov, že nemecká branná moc im sľubuje bezpečnosť. Niet nijakých dôkazov, že by bol za jeho smrť zodpovedný Miloš Vesel. V oblasti Liptovskej Osady operovali však aj Veličkovi partizáni, ktorí boli vysadení ako parašutisti na Ploskej. Pravdepodobne im sa dostal do rúk Jozef Surový. Aj masaker šesťdesiatich siedmich ružomerských Nemcov pri kaplnke na Podsuchej bolo dielo partizánov...

Fenomén Čarnogurský a jeho pôsobenie na slovenskej politickej scéne

KDH nasmeroval proti vlastnému štátu

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Ostatné správy o KDH hovoria, že ho opúšťajú ďalší členovia a zakladajú novú stranu Kresťanská demokracia – život a prosperita. Koľký raz sa to už stalo v KDH od jeho vzniku v roku 1990? Najskôr, v roku 1992, odišli z hnutia ľudia s výrazne národnou orientáciou okolo Jána Klepáča. V roku 2000 liberálnejšie krídlo Mikuláša Dzurindu založilo SDKÚ. A začiatkom roka 2008 odišlo i tvrdé jadro hnutia Vladimír Palko, František Mikloško, Pavol Minárik a Rudolf Bauer. A teraz aj ďalší, no mená Peter Molda, Miroslav Vetrík a Tibor Pénzeš, tvoriaci prípravný výbor novej strany, nie sú verejne známe.

ANALÝZA

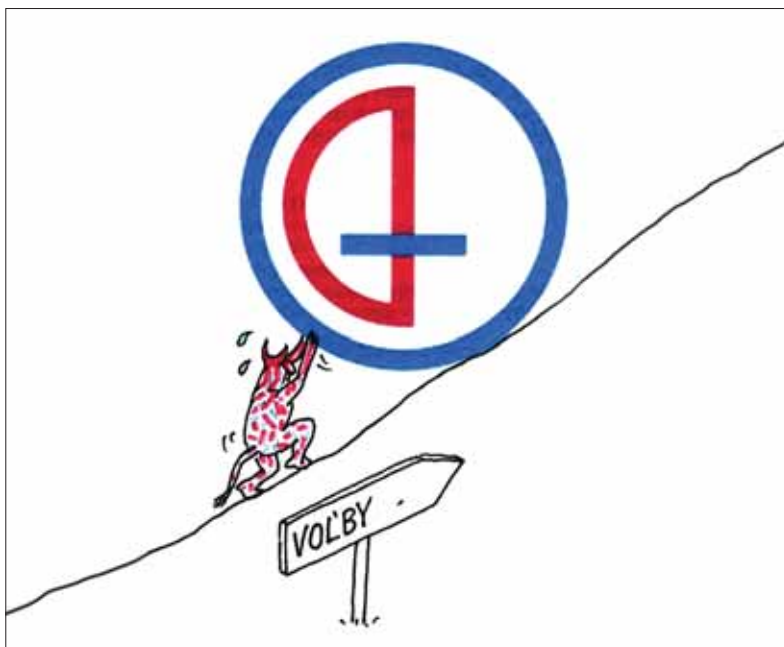
Nepochybne najviac oslabil hnutie odchod členov okolo Mikuláša Dzurindu. Lenže hnutie so svojim účelovým zameraním – zamedziť vzniku ľudovej strany na Slovensku – nemohlo získať podporu väčšiny obyvateľstva a skôr či neskôr bolo odsúdené žiť na periférii verejného života.

■ ROZPAKY Z VÝVOJA

Ján Čarnogurský, prvý predseda Kresťanskodemokratického hnutia, od svojho vstupu do politiky budí rozpačité pocity. KDH jeho zásluhou neprijalo národný princíp v politike, čo sa prejavilo už pri zakladaní samostatnej Slovenskej republiky. Po skončení funkcie predsedu hnutia (ktorú prakticky odovzdal Pavlovi Hrušovskému a ten Jánovi Figeľovi, čím bolo KDH známe, tradíciu narušil až votrelec z Matovičovho OĽaNO Alojz Hlina), povedal niečo, čo si málokto všimol, a to, že sa teší, lebo sa bude môcť slobodne vyjadrovať. Komu teda slúžil Čarnogurský vyše desať rokov? To dnes vystopovať už nie je ani veľmi problematické, ale je možné, že akýkoľvek autor v tomto smere sa stane záujmom svojich sponzorov.

■ PRÍKLON K RUSKU

Mnohých publicistov a analytikov prekvapuje Čarnogurského posun smerom k Rusku po odchode z aktívnej politiky. Historici sa dosiaľ dostatočne nevenovali tejto politicky angažovanej rodine, v ktorej Ján

Čarnogurský vyrastal. Je známe, že jeho otec bol poslancom Slovenského snemu počas prvej Slovenskej republiky. Menej známe je fakt, že už 16. februára 1945 napísal list Predsedníctvu Slovenskej národnej rady ako bývalý poslanec Snemu v Bratislave hlásiaci sa do služieb Slovenskej národnej rady „a tak i do práce na vybudovanie Československej republiky“. Pavol Čarnogurský v závere listu píše o novom sociálnom poriadku v Európe, čo je pre neho prijateľnejšou podmienkou ďalšieho účinkovania „na pôde Československej republiky v zhode s potrebami a historickým vzťahom, ktorý

nás púta k víťaznému Sovietskemu zväzu“.

■ GARANT A GARANCIE

Čarnogurského KDH už v začiatkoch svojho pôsobenia nadviazalo spoluprácu s nemeckou CDU. Po zvrhnutí komunistického režimu to bol celkom logický krok. K čomu ho zaväzovala táto spolupráca, vie len on. No viditeľnou stránkou jeho politiky bolo absolútne preferovanie euroatlantického smerovania Slovenska. Práve z KDH vychádzala kritika Mečiarovej vlády, že Slovensko vlečie na Východ, a teda do izolácie. Najdôležitejšiu prácu však Čarnogurský vykonal ešte

pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky. Ako uvádza priamy svedok jeho politiky a spolupracovník z čias disentu Anton Selecký, denník KDH (Slovenský denník) pred voľbami v roku 1992 uverejňoval materiály od ľudí z MI6, ktoré priamo nabádali na podporu Čarnogurského ako garanta prosperujúceho spoločného štátu. Tu si treba pripomenúť slová jeho otca zo spomínaného listu SNR, v ktorom napísal: „Cez celú dobu vojny spolupracoval som na obnovení Československej republiky...“

■ DOSTRATENA

Disponoval Čarnogurský informáciami, ktoré ho nútili konať v neprospech národných záujmov alebo jednoducho rezignoval na samostatnú slovenskú politiku? Je nepravdepodobné, že sa v ňom rusofilstvo prebudilo až po odchode z aktívnej politiky a v súčasnosti predstavuje jedného z najľobdnejších slovenských politikov bez väčšieho reálneho dosahu. Čarnogurský vstúpil do politiky s ohromným potenciálom, no skončil v nej bez odozvy. Aj jeho zásluhy na boji s mečiarizmom raz nadobudnú reálnu podobu a ukáže sa, kto akými zbraňami bojoval proti vlastnému štátu.

Základ politiky KDH a jej smerovanie určil Ján Čarnogurský. Nebolo to ľudové hnutie, aj keď sa v Európskom parlamente prihlásilo k ľudovcom. Naopak, od začiatku bránilo existencii vlastencov v hnutí a spájalo sa so stranami, ktoré nemali nič spoločné s konzervatívnymi hodnotami. Či už s ľavicami, alebo s liberálmi. A viedlo, i doteraz vedie nezmierny boj so štátotvornou stranou HZDS. Nedopustilo, aby sa v Európskom parlamente stala členom ľudovej platformy a jeho boj o zničenie prónárodnej politiky vyústil do zrušenia tzv. Mečiarových amnestií, teda fakticky do zničenia právneho štátu. Slovensko sa politikou Čarnogurského zbavilo národne a kresťansky orientovaných strán a stalo sa eldorádom bezduchých finančných a karietistických špekulantov. Dá sa teda povedať, že Čarnogurský priviedol štát do chaosu. A iba on vie, prečo to urobil.

BESEDNICA

Premiér Pellegrini žiada, aby lekárske fakulty v Bratislave, Martine a Košiciach dodatočne prijali takmer dve stovky študentov, ktorí skončili na prijímacích pohovoroch pod čiarou. Akoby nestačilo, že máme na Slovensku dosť podpriemerných lekárov, ešte k nim pribudnú ďalší. Naozaj, potešujúce! Vládni politici si možno mädia ruky, ako šikovne vyriešili problém nedostatku doktorov, a keby sa náhodou niečo stalo im, zrejme sa nenechajú liečiť na Slovensku, ale po vzore našich hláv štátu vycestujú do blízkeho zahraničia za osvedčenými odborníkmi... Niet sa však čomu čudovať. Veď kto by hazardoval so životom, keď nemusí? Zvlášť, ak pozná neuhý slovenského zdravotníctva...

Nie je doktor ako doktor

Čitatelia Slovenských národných novín zaiste majú svoje vlastné skúsenosti či už po hospitalizácii, alebo si vytvorili názor po bežnom vyšetrení. Napriek tomu chcem uviesť pár vlastných zážitkov, aby som nepaušalizoval a nekriticizoval len tak – ako sa vraví – od brucha.

Spomínam si trebárs na mladú gynekologičku z Košíc, ktorá manželke oznámila, že sa nám narodí postihnutý chlapec. Správa to bola, ako si isto viete predstaviť, šokujúca, ale, ako nás upozornila, proti osudu človeka nič nezmôže. Začali sme sa teda pripravovať na trpký údel, ktorý mal prísť. Na naše prekvapenie sa nám však narodilo dievčatko plne pohyblivé a prímernane uplakané, no prsto dieťa ako buk, ktoré nám rastie do krásy, pri naša radosť a, samozrejme, nemá ani najmenšie známky postihnutia alebo retardácie...

Na podobného experta som narazil ešte ako gymnazista, keď mi brat privolať záchranku pre náhle silné bolesti v tráviciom trakte. Záchranár sice prišiel naozaj pohotovo, asi pätnásť minút po zavolaní, no brucha mi ohmatať odmietol s odôvodnením, že bolesti mi vraj spôsobilo ťažké jedlo a za chvíľu prejdú. Ani pol hodinu po jeho odchode však moje utrpenie neustávalo, a tak do situácie zasiahla matka, ktorá ma ihneď odviezla za svojim známym z takzvanej Starej nemocnice v Košiciach, čím mi zachránila život. Mamin známý ma totiž poslal na riadne gastroenterologické vyšetrenie, odkiaľ som putoval rovno na operačnú sálu, keďže mi hrozila perforácia slepeho čreva.

S nevedelanosťou slovenských lekárov som sa tiež stretol relatívne nedávno, keď som kvôli článku o elektrošokoch, publikovanom v 24. čísle Slovenských národných novín, navštívil niekoľkých psychiatrov. Ti ani netušili o rizikách elektrošokovej terapie a názory odporcov považovali za neodôvodnené a zastarané, aj keď je tento spôsob liečby v niektorých krajinách už dlhé roky zakázaný.

Máme u nás dobrých a tiež mladých perspektívnych lekárov, tí však, žiaľ, často odchádzajú do zahraničia – a to je skutočný kameň úrazu! Namiesto prijímania ďalších medikov, ktorí len naplnia štatistiky, by teda vláda mala skôr porozmýšľať o tom, aké opatrenia vykoná, aby bolo lekárske povolanie na Slovensku atraktívne.

Ďalších akože doktorov nepotrebujeme...

Pavol IČO

Reformy francúzskeho prezidenta odmietajú aj v európskom spoločenstve

Štrajky oslabujú Macronovu popularitu

Róbert HÖLCZ – Foto: internet

Štyridsaťročný Emmanuel Macron je najmladší prezident v histórii Francúzska. Nie je tajomstvom, že manželka Brigita, do ktorej sa zahľadel ako pätnásťročný študent, je od neho o dvadsaťpäť rokov staršia a tri deti v ich domácnosti pochádzajú z jej predošlého manželstva. Sociológovia pokladajú tento vekový rozdiel prinajmenej za neštandardný. Občaja je to naopak – ako v prípade manželstva terajšieho sedemdesiatdvaročného amerického prezidenta Trumpa, v ktorom je tiež podobný vekový rozdiel.

Prezidentské ambície Emmanuela Macrona sa premietajú na dvoch rovinách. Doma vo Francúzsku chce uskutočniť celý rad sociálnych a ekonomických reforiem a na starom kontinente presadzuje najmä integráciu eurozóny prostredníctvom hospodárskej a menovej únie.

■ VLNA ŠTRAJKOV

Podľa prieskumov sú ním presadzované reformy v sociálnej oblasti pokladané za neférové, a preto sa ani nemožno čudovať, že Francúzsko zasiahla vlna štrajkov, ktoré organizujú odborové zväzy. V dôchodcovskom systéme E. Macron presadzuje vyššie dane pre dôchodcov, ktorí sa najviac pričínili o jeho zvolenie, a preto je pochopiteľná aj ich nespokojnosť. Prezident presadzuje zmeny aj v Zákonníku práce, ktorý by zjednodušil prijímanie a prepúšťanie z práce, a tiež naznačil potrebu zníženia počtu zamestnancov v štátnej a vo verejnej správe. Ďalej sa predpokladajú zmeny v počte základných škôl, sprísniť sa majú prijímacie pohovory na univerzitách a viac peňazí chce investovať na rekvalifikáciu nezamestnaných.

Protesty francúzskych občanov proti Macronovej politike sa stále stupňujú.

Proti jeho doterajším, ale aj ohláseným krokom protestujú popri dôchodcoch i zamestnanci nemocníc a súdov. Najväčší negatívny dosah na domácu ekonomiku však mali štrajky leteckej spoločnosti Air France za zvýšenie plátov a železničiarov, ktoré trvali vyše troch mesiacov. Pracovníci železníc mali obavy, že do štátnych železníc vstúpia súkromné spoločnosti, čím sa ohrozi ich doterajší monopol. Počas letných dovolení štrajky pozastavili. Čo sa bude diať v jeseni možno iba predvídať. V poli-

tickej hantírke sa to nazýva horúca jeseň...

■ MIGRÁCIA FIRST

Francúzov momentálne viac zaujímajú opatrenia v oblasti migrácie, keďže nový sprísnený azylový a prístahovalecký zákon už rozlišuje ekonomických migrantov, ktorí nemajú právo na ochranu, a akceptovaných utečencov, kde sa predpokladá rýchlejšie skrátenie azylového procesu tak, aby sa príchod ďalších migrantov na francúzske územie čo najviac

obmedzil. Francúzsky prezident však v otázke migrácie musel napokon ustúpiť z jeho pôvodnej predstavy, že ak niektorá členská krajina migrantov neprijme, má sa aj finančne sankcionovať, čo v podstate boli všetky štáty Vyšehradskej štvorky. Táto predstava stroskotala, keďže migrantov majú prijímať len tie štáty Únie, ktoré dobrovoľne s ich umiestnením na ich území súhlasia.

■ POKLES POPULARITY

Macron pred nástupom do funkcie vedel, že jeho krajina neplní rozpočtové pravidlá eurozóny, a preto uprednostnil spomínané opatrenia v sociálnej oblasti. Ich výsledkom je pokles deficitu verejných financií k HDP na úroveň 2,6 percenta, čím sa obnovila fiškálna dôvera Francúzska. V posledných rokoch síce zaznamenáva krajina hospodársky rast a pokles nezamestnanosti, ale popularita Macrona doma klesá. Pokiaľ ide o jeho zahraničné aktivity treba povedať, že je posadnutý uskutočniť v eurozóne doteraz nevidané reformy, aby sa členské krajiny ešte viac integrovali a napomohli zavedenie spoločnej meny vo všetkých členských štátoch Únie.

Pokiaľ ide o ďalšie prijímanie nových členov do Únie, podľa E. Macrona by sa nemalo uskutočniť skôr, kým sa doterajšie členské štáty nebudú integrovať podľa jeho predstáv, s čím však väčšina nesúhlasí. Podľa všetkého sa čaká na budúci európsky volebný rok do európskeho parlamentu, ktorého výsledky môžu zásadným spôsobom ovplyvniť doterajšie európske integračné zábery francúzskeho prezidenta.

NA MARGO

Každá samospráva by mala mať vypracovanú tzv. politiku zdravia, ktorá by obsahovala a pokrývala všetky oblasti ochrany, podpory a rozvoja zdravia obyvateľstva daného územia. V zahraničí sa veľakrát stretáme s aktívnym prístupom samospráv k takémuto deklarovanému záujmu o zdravie svojich obyvateľov. Na vypracovaní tohto dokumentu sa musia podieľať všetky zdravotnícke povolania. Nestačí politiku zdravia vypracovať, je dôležité ju aj realizovať a kontrolovať, ako aj jej dosah, a následne kontinuálne revidovať, prijímať a realizovať námety na jej zlepšenie.

Politika zdravia v samospráve

A to by mala byť možno úloha rady zdravia, ak by taká vznikla pri VÚC alebo pri obci. Na národnej úrovni by takáto rada zdravia zložená zo zástupcov zdravotníckych profesií rôznych povolani mala vzniknúť tiež, spočítku možno práve v podobe spoločne vytvorenej platformy, ktorá by mala mať multidisciplinárny a multiprofesionálny charakter a ktorá by spolupracovala s úradom verejného zdravotníctva ako s partnerom v tejto oblasti.

Zdravá pracovná sila je hodnota, ktorú potom môžeme aj finančne vyjadriť. Ktorý zamestnávateľ by nechcel mať iba zdravých zamestnancov? No ak by sme urobili prieskum starostlivosti o zdravie zamestnancov u zamestnávateľov, narazili by sme na problém. Sú aj takí zamestnávateľia, ktorí sa systematicky a kontinuálne starajú o zdravie svojich zamestnancov. Na takúto podporu zdravia je nevyhnutné vytvoriť podmienky u zamestnávateľov. A nestačí iba vytvoriť pracovné zdravotné služby. Naš vzdelávací systém disponuje odborními verejného zdravotníctva a ich absolventi by určite v budúcnosti mali mať miesto na svoje uplatnenie u rôznych zamestnávateľov, ale aj v mestách a obciach, s ktorými by práve zamestnávateľia a miestni podnikatelia mali v oblasti starostlivosti o zdravie svojich zamestnancov spolupracovať a tieto aktivity aj finančne podporovať. Aktuálne rozhodujúce sú však postoje a konanie zástupcov vedenia či už štátnych, alebo súkromných organizácií. Našťastie, takéto iniciatívy zamestnávateľov na našom území už existujú.

Zostáva dúfať, že význam podpory zdravia zamestnancov priamo zamestnávateľmi, vytváranie podmienok na reálne, nielen deklarované uplatňovanie podpory zdravia zamestnancov u zamestnávateľov si aj ďalší ako svoju investíciu do dlhodobej udržateľnosti svojho podnikania alebo pokračovania organizácie v podobe zdravej, úspešnej a prosperujúcej organizácie aj do budúcnosti. Je to prinajmenšom jeden zo spôsobov, ako získať či udržať si kvalifikovanú pracovnú silu, prípadne záujem mladej generácie o problematické a nedostatkové profesie, po ktorých dnešní zamestnávateľia tak volajú.

Eva SISKOVÁ

Zdravie človeka ako najvyššia hodnota života sa nedá zameniť

Kto sú to verejní zdravotníci?

Text a foto: Eva SISOVÁ

Slovenská komora iných zdravotníckych pracovníkov vznikla v roku 1992. Historicky združovala a registrovala aj zdravotníckych pracovníkov, ktorí vykonávajú zdravotnícke povolanie v úradoch verejného zdravotníctva. So zmenou legislatívy približne od roku 2009 bola časť týchto zdravotníckych pracovníkov verejného zdravotníctva z neznámych dôvodov zákonodarcom presunutá do pôsobnosti komory medicínsko-technických pracovníkov. V Slovenskej komore iných zdravotníckych pracovníkov ostala časť zdravotníckych pracovníkov verejného zdravotníctva, najmä laboratórni diagnostici. Zotrvačnosťou v nej zostali aj iní špecialisti z oblasti verejného zdravotníctva. Sú to tí, ktorí už v nej boli pôvodne registrovaní a na základe novej legislatívy akoby nepatrili nikde inde (rozumej do pôsobnosti komory) aj napriek tomu, že mnohí vykonávajú totožné, resp. podobné činnosti v úradoch verejného zdravotníctva. Sú to absolventi vysokoškolského štúdia v študijnom odbore verejného zdravotníctva, ktorý v súvislosti s rozvojom verejného zdravotníctva nedávno vznikol. Verejné zdravotníctvo a jeho pracovníci v posledných rokoch ostali roztriedení do troch i viacerých komôr, čo neprispieva ku koordinácii pri riešení akútnych problémov tohto zdravotníckeho piliera. Slovenská komora iných zdravotníckych pracovníkov má s reguláciou tohto povolania dlhoročnú historickú skúsenosť. Preto sme požiadali o rozhovor jej prezidentku RNDr. Moniku TRECHOVÚ, MPH.

• Ako vnímate aktuálnu situáciu v personálnom, vo finančnom a v inom zabezpečení kvality laboratórnych analýz z hľadiska ochrany zdravia?

Laboratórne vyšetrenie biologického materiálu človeka informuje o prebiehajúcej procesoch v ľudskom organizme a o ich zmenách. Či ide o fyziologické alebo patologické zmeny. Laboratórne vyšetrenie je dnes dôležitou súčasťou prevencie, stanovenia diagnózy, ale aj monitorovania liečby. Dnešné technické vybavenie umožňuje stanoviť veľké množstvo tzv. „analytov“, resp. biologických parametrov telových tekutín, buniek a tkanív s rôznou výpovednou hodnotou vo vzťahu k medicínskej efektívnosti. Celý proces laboratórneho vyšetrenia má tri fázy, ktorých kvalita významným spôsobom vplyva na spoľahlivosť laboratórneho výsledku. Rozdeľujeme ho na preanalytickú časť (fázu), analytickú fázu a postanalytickú fázu. Už niekoľko desaťročí sa odborníci na laboratórnu diagnostiku venujú kvalite laboratórneho vyšetrenia a validite laboratórneho výsledku. Rôznymi spôsobmi sa snažia o zabezpečenie čo najväčšej spoľahlivosti a bezpečnosti výsledkov v celom procese vyšetrenia. Analytická časť tohto procesu je z hľadiska kvality a spoľahlivosti pomerne dobre zabezpečená modernými metódami, sofistikovanou technikou a technológiou i vysokou profesionalitou špecialistov v laboratórnej diagnostike.

Problematickou z hľadiska kvality a spoľahlivosti laboratórneho výsledku je práve preanalytická časť laboratórneho vyšetrenia. Podceňovanie jej významu v procese stanovenia diagnózy či monitorovania liečby pacienta vedie k pochybnostiam a často vyvoláva otázky, či neliečime laboratórny výsledok, a nie pacienta... Podceňovaním kvality preanalytickej časti laboratórneho procesu plytváme prostriedkami zdravotného poistenia. Do akej miery, je otázne. Preanalytická časť sa významne podieľa na spoľahlivosti laboratórneho výsledku a v celom procese zabezpečenia kvality laboratórneho procesu predstavuje tento podiel viac ako päťdesiat percent. Faktory, ktoré podstatne ovplyvňujú preanalytickú fázu, a teda relevantnosť získaného výsledku, sú: po prvé – príprava pacienta na odber podľa biologických vlastností a vplyvov vybraného parametra na analýzu, po druhé – transport materiálu, po tretie – spracovanie materiálu, po štvrté – skladovanie.

Vo finančnom vyjadrení z celkových nákladov vynaložených spoločnosťou na zdravotnú starostlivosť predstavujú laboratórne analýzy nemalú čiastku. So stúpajúcimi nákladmi na zdravotnú starostlivosť stúpajú aj náklady na laboratórne vyšetrenia. Spoločnosť dlhodobo neunesie tento rast a je potrebné hľadať všetky rezervy. Preto je priam povinnosťou odborníkov, zdravotníckych pracovníkov, ale najmä predstaviteľov štátu, aby nebagatelizovali varovné hlasy odborníkov, ktorí poukazujú na naliehavosť riešenia aj tohto problému. Sme toho názoru, že bez aktívnej spolupráce, bez integrovaného prístupu a multidisciplinárnej zodpovednosti nemožno tento problém spoľahlivo riešiť.

Jedným z navrhovaných riešení je zaviesť pravidlá, určiť zodpovednosť a vytvoriť podmienky na kontrolu kvality preanalytickej fázy a to aj legislatívne zabezpečiť. Kontrolu a metodické riadenie kvality preanalytickej fázy by sme,

možno odvážne, chceli zveriť odborníkom na laboratórnu diagnostiku a ochranu zdravia, čo by azda mohla byť nová kompetencia či úloha úradov verejného zdravotníctva. Budú na to vytvorené podmienky zo strany kompetentných? To je otázka, na ktorú by malo odpovedať ministerstvo zdravotníctva.

• Ako je zabezpečená prevencia výskytu epidémií a pandémií chronických neinfekčných ochorení prostredníctvom úradov verejného zdravotníctva, prípadne v spolupráci s poskytovateľmi primárnej i špecializovanej zdravotnej starostlivosti?

Človek, ktorý úprimne a zo srdca venoval celý svoj profesionálny život zmierneniu dosahu ochorenia, zlepšeniu zdravia, a tým aj zvýšeniu kvality života ľudí, ktorých z rôznych príčin zasiahli práve chronické neinfekčné ochorenia, nemôže nevidieť a zľahčovať problémy, ktoré súvisia s alarmujúcim výskytom epidémií, ba pandémií chronických neinfekčných ochorení. Záleží mi na tom, aby sme tu a teraz hľadali riešenia a nezatvárali oči nad týmto problémom. Zdá sa, akoby sme si to síce uvedomovali, ale nerobíme dostatočne účinné kroky, ktoré by nás posunuli k lepším ukazovateľom zdravia a skutočne viditeľným zmenám.

Nestačí len prevencia v zmysle lekárskeho prehliadok. Primárna prevencia, realizovaná spravidla všeobecnými lekármi, či sekundárna a terciárna prevencia, realizovaná predovšetkým špecialistami, sú málo koordinované. Ich spolupráca s úradmi verejného zdravotníctva je často minimálna. Na zvýšenie účinnosti a efektívnosti celého procesu spájaného s prevenciou a so znižovaním výskytu a celkového počtu týchto epidémií musia byť zainteresované ďalšie inštitúcie a musia vytvárať spoločné multidisciplinárne a multiprofesionálne tímy. Ich aktivity musia byť vzájomne koordinované a integrované. V mnohých vyspelých ekonomikách si tento problém už dostatočne uvedomujú a snažia sa spájať, integrovať práve primárnu zdravotnú starostlivosť s podporou zdravia, ktorá je v kompetencii verejného zdravotníctva.

• Prevencia dostáva formu, ktorá má tiež svoje stupne. Tieto jej stupne majú veľký a vzájomne rovnocenný význam.

Primárna starostlivosť je aj podľa Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) definovaná oveľa širšie, ako sme zvyknúť tento pojem definovať u nás. Práve definícia WHO nám dáva možnosti posunúť niektoré kompetencie v oblasti prevencie a podpory zdravia na ďalšie zdravotnícke povolania, ktoré sú na mnohé činnosti v tejto oblasti veľmi dobre pripravené. Vytvára sa tým priestor na nové uplatnenie sestier, verejných zdravotníkov, fyzioterapeutov, nutričných terapeutov, psychológov, liečebných pedagógov, logopédov, zdravotníckych asistentov, laboratórnych diagnostikov a iných.

Bez zainteresovania samospráv, regiónov, miest a obcí sa tento problém nepodarí ani zmierniť, ničo ešte vyriešiť. Regióny, obce a mestá mali by byť dôležitou súčasťou integrovaných systémov. Mali by vytvárať podmienky na realizáciu programov podpory zdravia a úzko

spolupracovať so zdravotníkmi profesionálmi v oblasti prevencie i podpory zdravia v integrovaných multiprofesionálnych tímoch aj so zapojením pracovníkov územných samospráv. Samosprávy VÚC, miest a obcí by si mali uvedomiť, že zdravotnícke služby sú rovnako ako iné služby nevyhnutné na zlepšenie kvality života ich obyvateľov. Mali by si uvedomiť, že aj oni sú, hoci nepriamo, zodpovední za zdravie obyvateľstva a svojimi rozhodnutiami ho ovplyvňujú. V tejto súvislosti treba poukázať na to, že ak by sme položili komukolvek otázku, čo si v živote cení najviac, určite by odpovedal „zdravie“. Potrebu prevziať zodpovednosť za vlastné zdravie si však málokto uvedomuje a uskutočňuje. Aktívna starostlivosť o vlastné zdravie a ochrana vlastného zdravia pred škodlivými vplyvmi vonkajšieho prostredia (rodinné, pracovné, spoločenské a iné), ale aj vnútorného prostredia (napríklad postoje, traumatické zážitky prejavujúce sa v spracovanej, resp. nespracovanej fáze ako ochorenia) si totiž vyžaduje určitú námahu a na to dnešní ľudia už nie sú pripravení.

• Čoraz viac si vážime vlastné pohodlie alebo sa vyhovárame na nedostatok času.

Neuvedomujeme si, koľko času, energie, ba aj finančných prostriedkov budeme musieť venovať svojmu zdraviu, ak si v prípade choroby budeme chcieť udržať aspoň minimálnu kvalitu života. Je na mieste začať zdôrazňovať na všetkých úrovniach spoločenského života, že nielen verbálne uznanie zdravia ako najvyššej hodnoty je dôležité, ale že starostlivosť o vlastné zdravie a vytvorenie podmienok pre občanov, aby sa mohli o svoje zdravie čo najúčinnejšie starať, je nevyhnutné zaradiť do všetkých denných činností človeka. A to je, myslím si, nová výzva aj pre nás zdravotníkov.

• Zaznamenali sme trend, že pracovníci úradov verejného zdravotníctva sú viac vnímaní a štylizovaní do úlohy štátnych úradníkov. Je podľa vášho názoru dôležité, aby boli aj zdravotníkmi pracovníkmi?

Zdravie ako najvyššia hodnota života sa nedá zameniť ani porovnať s inou hodnotou, so službou či s tovarom. Urobiť z tých, ktorí majú chrániť, podporovať a rozvíjať zdravie občanov, len štátnych úradníkov je prinajmenšom nezodpovedné a tiež je to nepochopenie významu verejného zdravotníctva ako dôležitého piliera zdravotníckeho systému v oblasti prevencie v podobe ochrany a podpory zdravia. Problémy zdravotníctva, ktoré sa nám nedarí ani po toľkých rokoch tzv. reformy zdravotníctva z roku 2004 riešiť, spočívajú z veľkej časti aj v nepochopení toho, že tak ako poskytovaniu zdravotnej starostlivosti, ktorej desaťročia venujeme nadštandardnú pozornosť, energiu a čas, je dôležité vyrazne viac venovať pozornosť aj verejnému zdravotníctvu – ochrane, podpore a rozvoju zdravia, a to nielen z koncepčného a zo strategického hľadiska, ale aj z pohľadu dofinancovania a spoločenského docenenia tohto významného piliera zdravotníckeho systému.

• Ak chceme zmeniť postavenie Slovenska v rebríčku ukazovateľov

Prezidentka Slovenskej komory iných zdravotníckych pracovníkov Monika TRECHOVÁ.

zdravia, zabezpečiť ochranu zdravia našim občanom, podporovať a rozvíjať zdravie obyvateľstva, nemôžeme všetky činnosti nevyhnutné na zabezpečenie tejto úlohy zveriť nezdravotníckym pracovníkom.

Ak by sme si zobrali napríklad kontrolu a monitorovanie výskytu nozokomiálnych nákaz v konkrétnom zdravotníckom zariadení, ten, kto by mal túto kontrolu vykonávať, musí poznať nielen proces poskytovania zdravotnej starostlivosti, ale má mať aj možnosť nahliadať do zdravotnej dokumentácie, záznamov o dodržiavaní hygienicko-epidemiologického režimu zariadenia, ale aj do záznamov nakladania v tomto zmysle s postihnutým pacientom. Nevie mi predstaviť a ani by sme si nemali predstavovať, je to skrátka odborné neakceptovateľné, aby tieto činnosti vykonával nezdravotnícky pracovník. Ten, kto vykonáva túto kontrolu fyzicky, vytvára podklad potom na vydanie úradného záznamu a príslušného úradného rozhodnutia. Podobnú administratívnu činnosť predsa vykonáva každý zdravotnícky pracovník aj pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti a jeho zdravotnícke povolanie nespochybňujeme.

Verejné zdravotníctvo poskytované ako ochrana, podpora a rozvoj zdravia má nesmierny význam v zdravotníckom systéme a špekulácie o tom, či zamestnanci týchto úradov sú v tejto činnosti zdravotníckymi, alebo nie, sú podľa mňa nezodpovedné a už dlhodobo paralyzujú akokoľvek snahu o zdôraznenie významu a spoločenského docenenia tohto piliera zdravotníctva.

• Považujete za dôležité do ochrany a podpory zdravia zainteresovať aj VÚC a obce, a ak áno ako?

Naznačila som to už v odpovedi na predchádzajúce otázky, že zdravie, starostlivosť o zdravie, podpora a ochrana zdravia nie sú len vecou zdravotníkov. Bez zainteresovania samospráv a ostatných rezortov nemožno dosiahnuť kvalitatívne vyššiu úroveň starostlivosti o zdravie, a tým aj zlepšiť ukazovatele zdravia našich ľudí. VÚC a ich kompetencie v oblasti zdravia a zdravotníctva sú momentálne zamerané viac-menej na úradnícke činnosti v oblasti vydávania povolení na poskytovanie zdravotnej starostlivosti. Niektoré z nich sú aj vlastníkami zdravotníckych zariadení, iné svoje zdravotnícke zariadenia dlhodobo prenajali. V oblasti ochrany, podpory a rozvoja zdravia sa zväčša vôbec neangažujú. Tým nechcem povedať, že nemajú záujem aj o túto oblasť. Je na škodu veci, že im zákonodarcia nemožnil rozvíjať kompetencie aj v tejto oblasti. V podobnej situácii sú aj mestá a obce. Majú však kompetencie vytvárať strategické dokumenty, o ktoré sa v určitom období opierajú aj ich aktivity. Predovšetkým sú to tzv. Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja VÚC či obce. Ak si pozriete tieto programy jednotlivých VÚC, zistíte, že málokterá VÚC má rozvinutý program aj v oblasti zabezpečenia zdravia a zdravotníckych služieb vrátane podpory zdravia. Ak aj niečo majú, je to zväčša len okrajové. Možno je to chybou aj nás zdravotníkov a odborov zdravotníctva, najmä lekárov VÚC, že neinicujeme v tejto oblasti zmeny.

Niekedy sa človeku zdá, že sa náš slovenský svet obrátil hore nohami (4.)

Otrhanci z kráľovstva krajčírskoho

Ján ČOMAJ – Kresba: Andrej MIŠANEK

luris et de iure – Z práva a podľa práva – najstarší a základný zákon justície. Mal by platiť vždy a všade, kde nevládne teror, peniaze, svojvôľa ani politika. Teda v každom právnom štáte. V tomto, žiaľ, máme aj po takmer tridsiatich rokoch od novembra veľa medzier. Nečudo, že sa tým zaoberá tlač neraz aj nevyberavo. Raz som v úvahe pre Literárny týždenník o stave našej justície použil už tento príklad, ak si niekto všimne, že ho zopakujem, nech mi to, prosím, odpustí. Nič múdrejšie mi nezišlo na um...

Predstavte si kráľovstvo, v ktorom okrem kráľa, lebo ten, našťastie, nepotrebuje vzdelanie, sú vo vedení ríše takmer sami krajčír. Predseda zhromaždenia stavov je krajčír aj nedávny ministerský predseda kráľovstva krajčír, minister vnútra krajčír, minister spravodlivosti krajčír, väčšina kniežat krajčír, ešte aj drábi a pandúri sa učili za krajčírov – a národ chodí otrhaný, hrôza pozrieť! Tak je to u nás s právnikmi a právom.

■ PRÁVO NA PRÁVO

Premena práva po štyridsiatich rokoch socializmu nebola jednoduchá. Výsledok je však katastrofálny. Právo na právo je ohrozené, a neraz ho ani niet. Práva sa človek veľmi ťažko a zdĺhavo dovoľá. Občianskoprávne a majetkovoprávne súdne konania sú katastrofálne pomalé, zdĺhavé, vyčerpávajúce, nákladné, neraz sa končia až kdesi v Štrasburgu. Podobný stav je aj v trestnoprávnej oblasti. Desať až pätnásť rokov trvajúce procesy nie sú u nás raritou. Navyše sa množia „procesné chyby“, pri ktorých sa ťažké zločinci dostávajú na slobodu. Predstavte si ten škandál, keby niekoľkokrát do roka urobili lekári takú fatálnu chybu – aký by bol z toho novinársky krik, súdy, senzácie. Prítom sa chyba nedá vylúčiť, aj lekár, aj právnik sú len ľudia. Len tých chýb na súdoch je priveľa. Už sa ani nečudujeme, keď sa nejaký gauerner vinou sudcu dostane na slobodu. Aký má za to sudca postih? Ak vôbec nejaký, tak stratu odmien v najbližšom polroku. Nemusia to byť iba zlomyseľníci, čo sa opýtajú, či „procesná chyba“ nevyniesla pánu doktorovi inou cestou oveľa viac.

■ NIČ SA NEUTAJÍ

Svet si to všíma. Dnes sa nič neutají. Európska komisia v správe za rok 2017 o stave justície uverejnila v poradí štvrtý prehľad stavu práva v krajinách EÚ. Dalo sa to čakať: opäť sme na úplnom chvoste Európy. Hanba. Sudcovia zlý stav odôvodňujú tým, že ich je málo. Čísla im však nedávajú za pravdu. V počte dvadsiatich piatich sudcov na stotisíc obyvateľov sme z dvadsiatich ôsmich členských štátov na deviatom mieste, to nie je predsa také zlé. Lenže vo všetkých ostatných kritériách na dvadsiatom prvom až dvadsiatom štvrtom! Dokonca v dvoch ukazovateľoch sme sa ocitli na samom konci rebríčka. Dvadsať sedem sme v riešení prípadov platobnej neschopnosti. Na konkurzných konaniach potrebujú naše súdy priemerne štyri roky, kým napríklad v Írsku päť mesiacov. A úplne poslední sme aj v tabuľke, ako verejnosť vníma nezávislosť súdov. Hanebné umiestnenie. Všetky vlády dovedna od vzniku Slovenskej republiky by sa za takéto umiestnenie mali hanbiť.

■ ROKY PLYNÚ...

Od vzniku slovenskej štátnosti uplynul dosť dlhý čas, aby sa právo spamätalo zo socialistických deformácií a naplnilo očakávania občanov. Toľko rokov, čo nám pretekajú problémy súdnictva pomedzi prsty, čo trvajú prietahy v rozhodovaní, čo sa množia procesné chyby sudcov, netrvala celá prvá ČSR!

Občas človek začuje, že pomalostí váži v platoch sudcov: za tie peniaze sa im vraj neoplatí pracovať viac. Klamstvo. Kým poslanci alebo ministri mali zastavenú valorizáciu, sudcov sa to týkalo len v rokoch 2012 – 2014, inak im každým rokom platy rástli. A tak vlni bol priemerný mesačný plat

slovenského sudcu 3 980 eur v hrubom (bez iných náhrad), kým brutto plat poslanca rovná polovica – 1 961 eur (bez príplatkov na funkciu v parlamente). Je veľa sudcov, ktorých platy sa pohybujú nad päťtisíc eur v čistom (!). Predsedníčka Najvyššieho súdu SR mala vlni čistý príjem päťtisíc eur mesačne, jeden predseda krajčírského súdu dostal vlni priemerne mesačne na ruku päťtisíc eur, najlepšie plateným sudcom v roku 2016 bol predseda Trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR – mesačne dostával čistého v priemere päťtisíc eur. Takmer dvakrát viac ako premiér.

Ďalším vysvetlením pomalosti súdov bolo vyše tri milióna nevybavených exekúcií. Lenže dnes ich má už na krku jeden súd, ostatní sa nemôžu vyhovárať!

■ PERMANENTNÉ PROTESTY

Ďalší príklad prevráteného sveta: Len si spomeňte – ešte si nová koalícia ani nestihla potriasť ruky a dohodnúť sa na prioritách, už dvesto umelcov podpísalo vyhlásenie, že sa nemôžu prizeráť morálnemu marazmu, v akom sa brodí naša spoločnosť. Voľby vraj priniesli pocit bezneždie z toho, ako národ volil. Logicky teda vyplýva, že aby sa situácia zmenila, treba vymeniť národ.

Iniciátormi zhromaždenia a uvedenej výzvy boli bratislavskí herci. Impulzom na zvolanie mítingu bolo sklamanie, že Richard Sulík nedostal poverenie zostaviť vládu z pravocovo orientovaných politických strán – aj keď ako dôkaz morálneho krachu národa uvádzali, že sa do parlamentu dostala strana, ktorá „je spojená s extrémizmom a fašizmom“. Každému však bolo jasné, že kotlebovci v novej vláde nebudú a do parlamentu sa dostali cez riadne a platné voľby, teda protest proti nim mal iba maskovať skutočný dôvod mítingu. Tým bola explózia nenávisti proti Slovenskej národnej strane vyvolaná rozhodnutím ísť do vlády so Smerom. Nikto sa nečudoval, že sa k demonštrácii pripojil Richard Sulík. Prišiel o veľa, dokonca o moc. Lebo s mocou už naisto rátať. Asistovala mu pani Nicholsonová, ktorá sa zrazu stala „dvojkou“ SaS. Miništrovi rozliční páni, známi aj menej známi, pána doktora Osuského nevnímajúc, patrí k stáliciam podobných scén. Politici, ako je on, neustále sa dovolávajúci politickej slušnosti, by však mali vedieť, že v demokratických krajinách sa výsledok slobodných volieb nekritizuje, nespochybňuje a najmä nepredstavuje ako národný horor. Uráža to občana, z ktorého vychádza všetka moc.

■ JE TU PREMÍTINGOVANE

Viem, je to dávno, ale ešte masovejšie zhromaždenia sa opakovali po vražde Janka Kuciaka a jeho priateľky. Aj v tejto hre opakovane vystupovali herci, ktorí – povedzme na rozdiel od spisovateľov – nemajú veľa príčin na nespokojnosť. Závaňa tu aj čosi pre nich príslovečné: nevraživý postoj k slovenskej štátnosti. Ten v bratislavskom divadelnom prostredí páchne trvalo. Za éry dramaturgovania pána Porubjaka v SND sa z princípu neuvádzali slovenské divadelné hry – dokonca ani novodobá klasika z druhej polovice 20. storočia (Karvaš, Solovič, Zahradník, Kočan a i.), až musel renomovaný teatroológ Dr. Milan Polák opakovane vyjadriť svoj stručne formulovaný názor: Slovenské národné divadlo nie je už ani slovenské, ani národné. Ľudia nezabúdajú ani na horúce hlavy vépeenkárov z radov divadla, ktorí vyhodili na ulicu – z Činohry SND i z miesta docenta Vysoké školy múzických umení – ikonu slovenského herectva Štefana Kvietika za to, že sa dal prehovoriť vedením SNS, aby v rozhodujúcej chvíli, keď išlo o všetko, bol ich poslancom vo federálnom parlamente. Postoj iste slovenskej herečky, ktorej nebolo hanbou byť veľvyslankyňou Slovenskej republiky, k slovenskej samostatnosti a k Matici slovenskej je všeobecne známy. Pamätáme si aj hereckú šou Zachráňme kultúru!, keď s bubnami, činelní a trúbami (myslím tým hudobné nástroje!) vrešali herci na ministerstve kultúry...

Hercom nedávno odkázal popredný umelec javiska a filmu a skvelý pedagóg Martin Huba:

„Moji mladší kolegovia väčšinou ničia svoje IQ a osobnosť v bezduchých seriáloch, takže ich uvažovanie časom získa hĺbku uvažovania seriálových hrdinov. „A žijúci klasik slovenských pesničkových textov, populárny autor cestopisov, kedysi aj parádny televízny zabávač Boris Filan pred časom v jednej úvahe povedal, že príde čas, keď sa budeme nielen čudovať sami seba, ale aj hanbiť za to, akých ľudí sme to považovali za celebrity...“

■ HORE NOHAMI

Klasickým prípadom našej popletenosti je problém Bašternák. Tlač ho jednoznačne spája s Ficovou vládou. Tak si pripomeňme, ako sa tá kauza zrodila.

V septembri 2005 vyplatil daňový úrad Bašternákovej eseročke Podkobilská vratku 1,3 milióna eura – predsedom vlády bol vtedy Mikuláš Dzurinda, ministrom financií Ivan Mikloš, jeho poradcom Ivan Sulík, riaditeľkou Daňového úradu SR Mária Machová a ministrom vnútra Daniel Lipšic. Vo februári 2011 vyplatil daniari Bašternákovej firme Real Forum Invest vratku 3578 557 eur. Predsedníčkou vlády bola Ivetta Radičová, prezidentom Finančnej správy SR Miroslav Mikulčík – ten, čo po svojom odchode z funkcie zablokoval činnosť úradu na niekoľko mesiacov, ministrom vnútra Daniel Lipšic, predsedom parlamentu Richard Sulík a permanentný hlavný kontrolór Slovenska Igor Matovič už bol poslancom, ale neozval sa. V marci v roku 2012 vyplatil Bašternákovi vratku 1 974 954 eur – to ešte slúžila Radičovej vláda, na čele finančnej správy bol jej nominant Igor Krnáč. Opozícia dnes udáva, že bytový dom Bonaparte postavil Bašternák práve z týchto peňazí. To je jedna stránka veci. Faktická.

Nevyvrátiteľná. Fanúšikovia opozície nariekajú nad nesprávnym hrobom.

Je tu však aj druhá strana. Akosi sa mi nevidí, že vysoký sociálnodemokratický funkcionár a ešte aj minister vnútra si kupuje akcie za vyše štyristotisíc eur. Od kohokolvek. Istotne, v spoločnosti, ktorá prijala zásady voľného podnikania pre každého, ministrov nevnímajúc, má na to právo – ale prečo práve od takejto pochybnej firmy? A že predseda vlády už aj v tých časoch pokojne býval v dome majiteľa, dôvodne podozrivého z miliónových podvodov na vratkách z DPH. A keď vo februári 2018 vyšla správa, že polícia zistila protiprávne konanie Bašternáka v sume stá miliónov eur, potom už bez ohľadu na to, čo raz povie súd, pri prvej vhodnej príležitosti by som sa usiloval odsťahovať...

■ VEĽKÝ BIZNIS

Nebankovky sa začiatkom tohto roku začali poberať od nás preč. Prvá ohlásila odchod už v roku 2017 jedna z najväčších medzinárodných „požičovní“ Provident. Je priam neuvěřiteľné, že dvadsať rokov tu mohlo niekoľko desiatok inštitúcií s podozrením na užerníctvo voľne podnikáť a nabaľovať sa na zadlženej slovenskej chudobe. Za ich dvadsaťpäťročnou činnosťou sú tisíce tragédií, veľa rodín prišlo pre pár tisíc korún o dom, o zariadenie, o celý majetok, pod osud mnohých bezdomovcov sa podpísali práve oné „finančné inštitúcie“, ako sa honosne titulovali mnohé požičovne, pomaly aj rómski užerníci. Jedna z tých firiem, fungujúca vari dodnes, sa dokonca volá Slovenská požičovňa, čo menej znalému a v krízovom šoku sa ocitnútviemu človeku môže znieť priam honosne, pripomína tu Slovenskú sporiteľňu alebo Slovenskú poisťovňu, teda solídne finančné inštitúcie.

Niektoré z požičovní na trhu zrejme zostanú, zvykli si na jednoduché bohatnutie, aj keď tiež má svoje riziko: vymáhanie dlhu od insolventných ľudí zrejme nie je maličkosť a treba mať na to hrošiu kožu. Najnenávytejší poputujú ďalej na juh a východ rabovať ešte chudobnejších. Tí, čo tu zostanú, budú konečne pod kontrolou Národnej banky Slovenska, ako to malo byť – podľa zdravého rozumu – od samého začiatku.

■ HLADAJME NÁHRADU

Vec sa však týmto opatrením sama nevyrieši. Odborníci sú presvedčení, že nebankové spoločnosti sa budú usilovať nájsť medzery v zákone a rozličnými fintami ho obchádzať. Okrem toho si treba uvedomiť, že človek nezmení svoje nákupné návyky, a tak ako sa „šmejdóm“ stále ešte darí, mnohí ľudia budú naďalej hľadať rýchle riešenie svojej finančnej situácie – v zúfalej situácii alebo v nejakom psychickom skrate môžu ľudia voliť tú najhoršiu cestu: pôžičku. A tí sa pohybujú práve vo svete najväčšej chudoby a svojím spôsobom aj v najutajenejšom prostredí. Takže okrem zákona musia tu hrať svoju úlohu najmenej tri ďalšie faktory: polícia, osвета, postupné likvidovanie otravného sveta osád – ale aj ústretovejší prístup riadnych bankových inštitúcií ku krátkodobému požičiavaniu nevelkých súm – milióny im to neprinesie, ale by to najlepšie očistilo trh.

Bieda zo zadlženosti je stavom zúfalstva. A príkladom prevrátenosti nášho sveta v čase, keď sa štáty i rodinám očividne o kus lepšie žije!

ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

V 17. storočí boli Nové Zámky malé mesto s dvadsiatimi štyrmi ulicami. Novozámocký hrad tvoril koniec ochrannej čiary pevnosti a hradov od Komárna až po Tokaj s cieľom zabrániť tureckým nájazdom do Rakúska a na Moravu. Svoju úlohu plnili Nové Zámky až do roku 1663, keď veľkovezír Küprili Achmed dobyl hrad. Pevnosť bránil kapitán Adam Forgáč a plukovník Locatelli, ktorí boli nútení vzdať sa, keď veža prachárne vyletela do vzduchu.

Nové Zámky – bašta proti Turkom

Turecké vojsko vťahlo do hradu 26. septembra 1663 a malo ho vo svojej moci do 19. augusta 1685. Dobytie Nových Zámok otvorilo Turkom cestu na západné Slovensko a na Moravu. Pod Nové Zámky prišli – hoci so značným oneskorením – aj Tatári na čele so synom tatárskoho chána Achmeda Gereja. Turecké pramene sa zmieňovali asi o sto päťdesiatich tisíc mužoch, v skutočnosti ich bolo len pätnásťtisíc. Vyzbrojení boli sečnými zbraňami a kopijami. Správanie Tatárov na našom území vrátane vypisovania listov krymskému chánovi nasvedčovalo tomu, že osmanské velenie má v pláne zničiť zázemie nepriateľa, vyvolať chaos a získať nových daňových poplatníkov. V Nových Zámkoch zriadili Turci stredisko svojej veľkej provincie – ejaletu, ktorému podriadili viac ako sto dedín a mestiečiek. Udalosti z roka 1663 sa stali častou témou ľudových povestí a príbehov. V čase najväčšieho ohrozenia mnohí obyvatelia poskytlí cudzím ľuďom ochranu, pomoc a prístrešie. Po nevydarenom dobývaní Viedne v roku 1683 cisár Leopold a poľský kráľ Ján Sobieski prostredníctvom pápeža Inocenta XI. uzavreli s Benátskou republikou takzvanú Svätú ligu proti Turkom a vyzvali ostatných panovníkov, aby sa k nim pripojili. Cisár Leopold zorganizoval veľkú medzinárodnú armádu pod vedením kniežata Karola Lotrinského. Jeho úlohou bolo dobyť späť Nové Zámky, a tým začal oslobodenie Uhorska spod nadvlády Osmanskej ríše.

Prvá etapa dobýjania mesta sa začala 8. júla 1685. V boji proti Turkom knieža Lotrinský pokračoval do 7. augusta. Vtedy so svojou armádou vťahal smerom na Ostrihom, aby zadržal časť tureckej armády, ktorá tiahla na Nové Zámky. Dobýjanie mesta bolo zverené kniežatu Capparovi. So svojimi generálmi sa dohodol, že pevnosť, ktorá už bola poškodená delostreľbou, dobyje útokom. Vtedy prišla správa, že Karol Lotrinský porazil turecké vojsko pri Ostrihomi a ponáhla sa so svojimi vojakmi späť do Nových Zámok pomôcť pri dobýjaní pevnosti. Útok na mesto sa začal 19. augusta 1685. Opätovné dobytie Nových Zámok oslavovali v celej Európe. Veľkolepé oslavy usporiadali v mestách Neapol, Pforzheim, Norimberg, Breslava, Hamburg, po celej Európe dali raziť pamätné mince.

Novozámčania si každoročne pripomínajú výročie oslobodenia spod osmanskej nadvlády pri Pomníku oslobodenia v areáli Základnej školy G. Czuczora. Mária Malperová, predsedníčka Miestneho odboru Matice slovenskej v Nových Zámokoch, a podpredsedníčka Anna Rošková položili k nemu veniec.

Helena RUSNÁKOVÁ

NA MARGO

Už prvý deň po násilnom vstupe vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy do našej republiky guľky tankového guľometu smrteľne zasiahli štyroch ľudí v Bratislave – pred Hlavnou poštou zomrel šesťnásťročný učeň Jožko Legner, na schodisku Univerzity Komenského pätnásťročná študentka Dana Košanová, dvadsaťdeväťročný Stanislav Sivák a štyridsaťpäťročný kapitán Dunajplavby Ján Holík. O tri dni neskôr v noci im za rohom budovy, kam nedovideli tanky zo Šafárikovho námestia, umiestnil pamätnú tabuľu národný umelc sochár Tibor Bartfay za asistencie redaktorov z neďalekej Smeňy.

Následky okupácie (august – september 1968)

Ten deň sa obeťami okupácie stali Jozef Bonk v Poprade, Štefan Cibera v Rožňave, Rudolf Gavirnik, Štefan Zdechovan a Michal Korenko v Detve – stáli v zástupe ľudí, dávka z guľometu ich skosila, Michal Hamraj, Ján Hatala, Ivan Schmidt, Jozef Kolesár a Ján László v Košiciach, Jozef Levák vo Zvolene – lahol si pred tank, tankista nezastavil, a František Moštenický z Važca.

Už v noci na 21. augusta krátko po prechode cudzích vojsk cez naše hranice vlády Kanady, Dánska, Francúzska, Paraguaja, Veľkej Británie a USA požiadali o zvolenie mimoriadneho zasadania Bezpečnostnej rady OSN. Zasadanie trvalo štyri dni. Česko-slovenský zástupca Ján Mužik a minister zahraničných vecí Jiří Hájek uviedli, že ide o „akt použitia sily proti suverénemu štátu, ktorý nemôže byť ospravedlnený“. Dve po sebe formulované rezolúcie neboli prijaté – vetoval ich Sovietsky zväz ako stály člen BR a proti bol aj delegát Maďarska, ktoré v tom čase bolo členom Bezpečnostnej rady OSN. USA na inváziu nereagovali vôbec. Akceptovali dohodu o povojnovom rozdelení Európy. Navyše siahli svoje vojská v západnom Nemecku šesťdesiat kilometrov od našich hraníc.

Na Červenom námestí v Moskve 26. augusta pred centrálnym obchodným domom GUM oproti mauzóleu protestovalo proti okupácii Česko-Slovenska osem sovietskych občanov: Konstantin Babickij, Tatjana Bajevová, Karisa Bogorazová, Natália Gorbanevská, Vadim Delone, Vladimír Dremfuga, Pavel Litvinov a Viktor Fajnborg. Nad sebou držali transparent s nápismi: „Strácame najlepších priateľov, Hanba okupantom, Ruky preč od ČSSR, Slobodu Dubčekovi, Nech žije slobodná Československo!“ Po pätnástich minútach ich zatkli. Po dlhom vyšetrowaní, pričom sledovali a vypočúvali aj ich okolie, dostali tresty tri až päť rokov vyhnanstva a nútených prác.

Osmeho septembra sa na Dožinkových slávnostiach vo Varšave opálil proti okupácii mladý Poľák Ryszard Siwiec. Na ťažké zranenia zomrel o štyri dni.

(jč)

Prvé zmienky o vojenskom riešení sú v odtajnených dokumentoch už z marca 1968

S inváziou váhali až do polovice augusta

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SHU MS

Slovenský historický ústav Matice slovenskej, Historický odbor Matice slovenskej, ako aj redakcia Historického zborníka Matice slovenskej usporiadali podnetné stretnutie na tému Rok 1968. Vo svojom príspevku som poukázal na niektoré dokumenty zo sovietskych a z amerických archívov, ktoré sa zverejnili až s odstupom mnohých desaťročí. Doteraz najrozsiahlejší – vyše dvetisícstranový súbor dokumentov, vyšiel zásluhou rakúskeho Inštitútu Ludwiga Boltzmana. Vďaka príspevku prof. Ivana Lалуha som sa zúčastnil na reprezentatívnom medzinárodnom predstavení tohto zborníka vo viendsej Diplomatickej akadémii.

Ako vydavateľ projekt zastrešoval Štefan Karner, ktorý stál na čele veľkej medzinárodnej výskumnej siete v spolupráci s vyše osemdesiatimi historikmi z Európy, Ruska a USA.

■ PILIERE VÝSKUMU

Podstatné je, že piliermi, na ktorých stál výskumný projekt, boli Natalia Tomilina a Alexander Čubarjan z popredných ruských archívov a trojica Karner, Tomilina a Čubarjan je uvedená aj v autorskom nemecko-ruskom zhlaví dvoch dielov dokumentov a analýz. Týkajú sa, a to je podstatné, nielen Pražskej jari, ale i súvislostí medzinárodného krízového roka 1968. Rozsiahly prístup k ruským archívom umožnilo prijatie a predstavenie Štefana Karnera prezidentovi Vladimírovi Putinovi. V podrobnej analýze nie je príspevok ani jedného slovenského historika, je bez účasti slovenskej historickej vedy. Prítom publikácia označuje za kľúčový katalyzátor udalostí a kľúčový konflikt vnútorného vývoja vo vtedajšej ČSSR práve slovenskú nespokojnosť s pražským centralizmom. Zrejme aj preto treba venovať celému dokumentačnému rozboru rozsiahlejšiu vecnú kritickú pozornosť z nášho slovenského hľadiska.

■ Z DIELNE CIA

Po polstoročí odstupe od roka 1968 som v dokumentoch hľadal o. i. odpoveď, kedy sa po prvý raz objavila zmienka o možnosti priameho vojenského zásahu. Pozoruhodná je analýza americkej spravodajskej služby CIA, osobitne memorandum o sovietskej politike vo východnej Európe z 21. marca 1968. Považuje za „samozrejmé, že soviety budú opäť čeliť ťažkému rozhodnutiu či intervenovať, alebo neintervenovať vojensky“. Od roka 1956, od vojenského zásahu v Maďarsku, po tom, čo Maďarsko oznámilo vystúpenie z Varšavskej zmluvy, je zrejme, že „soviety nebudú tolerovať ani v jednom štáte bloku ani vnútorné zrútenie komunistickej systému a ani vystúpenie z Varšavskej zmluvy. Kľúčové pre Moskvu je udržanie, pokračovanie komunistickej systému“.

Prípady samostatného postupu Rumunska v rámci Varšavskej zmluvy sa udial tak, že to soviетom umožnilo zachovať si tvár. Na druhej strane sa naučili vychádzať s úplne nezávislou socialistickou Juhosláviou, takže by sa mohli tiež naučiť vychádzať s podobne nezávislým socialistickým Československom. Lenže „zrútenie komunistickej režimu v hociktorom štáte východného bloku by ohrozilo životné záujmy ZSSR vrátane bezpečnosti jeho hraníc“. To by viedlo k chaosu a ku kontrarevolúcii, podniklo podobný vývoj v iných štátoch východného bloku, čo by bolo zvlášť znepokojujúce pre soviety vo východnom Nemecku, ba dokonca by to mohlo do udalostí vtiahnuť Západ. Ak by soviety dospeli k názoru, že intervencia vyvolá aktívnu, silnú odozvu na západe, vtedy by pravdepodobne uverili v nevhodnosť intervencie. Určite dospeli k takému záveru v roku 1956 pri vojenskom zásahu v Maďarsku. A „určite tak uvažujú aj dnes, keď však môžu v Československu stratiť oveľa viac ako vtedy v roku 1956“.

Nástroje sovietskeho vplyvu v Európe už nie sú to, čo bývali kedysi. Je „nepravdepodobné, že v dlhodobom horizonte budú efektívne. Pokiaľ sa soviety rozhodnú použiť vojenskú silu, ZSSR skôr či neskôr nebude mať

Sovietske okupačné tanky v uliciach československej metropoly

zrejme inú možnosť, len sa prispôbiť veľmi významným zmenám vo východnej Európe“.

■ VÝCHOD V POHYBE

Analýza CIA z marca 1968 je ešte aj dnes pozoruhodným analytickým textom poukazujúcim na technológiu kvality, ktorou dosahovala CIA zariadenie udalostí do historických súvislostí vývoja vo východnej Európe bez ideologického balastu. To prudko kontrastuje s informáciami pre vrcholné sovietske orgány, aj keď vyšli z pera šéfa KGB Jurija Andropova, ktorý udalosti u nás považoval za dielo výlučne vplyvu zahraničných imperialistických centrál a domácej reakcie, zameraných na zvrhnutie politického systému v ČSSR. Analýza vychádza z toho, že sa v roku 1968 vo východnej Európe zrútil horko-ťažko a improvizovane sovietskym vytvoreným systémom, východná Európa je v pohybe, dramaticky sa to týka hegemonie soviетov v zahraničnej politike. V Prahe strčila Moskva svojho muža – Novotného, a ešte si nevytvorila jasný postoj k jeho nástupcovi Dubčekovi, nové sily na čele čs. strany chcú výrazné domáce zmeny a väčšmi nezávislú zahraničnú politiku, Rumunsko zápasí za nezávislosť od ZSSR, v Poľsku je rozdelená strana a verejnosť a časť chce také zmeny ako v ČSSR.

„Pre vedúce osobnosti v Moskve, osobitne pre Brežneva a Suslova, ktorých politická budúcnosť doma závisí od udalostí vo východnej Európe, celkový obraz musí vyzeráť čierne a nutkanie zakročiť silou môže byť veľmi silné,“ tvrdia analytici CIA. Začiatkom júna osobitné tajné memorandum CIA už obsahuje operatívne, resp. agentúrne informácie o tom, ako sa „režimu stranického vodcu Dubčeka a predsedu vlády Černíka napriek úsilíu Moskvy darí udržať podstatu demokratického experimentu“.

Akú odpoveď na otázku, kedy

veľvyslanectvo ZSSR v Prahe ostro kritizovalo Akčný program KSČ, prijatý 5. apríla, o. i. pretože jeho text bol „odchýlkou od celej dovtedajšej praxe neformálnych konzultácií“ a popritom tvrdil pre soviетov neprijateľne, že „pri ekonomickkej a politickej výstavbe bol Československu v roku 1948 vnútený model, ktorý nezodpovedal čs. tradíciám“. Sovietsky vodca Brežnev označil program za revizionistický už štyri dni po tom čo ÚV KSČ Akčný program prijal. Už predtým, 3. apríla, Ministerstvo zahraničných vecí ZSSR rozoslalo sovietskym veľvyslancom v socialistických štátoch inštrukciu, aby vedúcim predstaviteľom v krajinách pôsobenia sprístupnili informácie nazhromaždené KGB o činnosti protištatných skupín, zameraných na podkopanie základov socializmu v ČSSR.

■ ARGUMENTY NA ZÁKROK

Aj v pôvodnej inštrukcii pre veľvyslanca ZSSR v USA Dobrynina, aby osobne 20. augusta informoval prezidenta USA, sa hovorí o nevyhnutnosti zakročiť, lebo v „dôsledku sprisahania vnútornej a zahraničnej reakcie proti politickému systému v ČSSR a ústavnej štátnosti sa vedenie ČSSR obrátilo so žiadosťou o pomoc vrátane vojenskej ... a hrozba socialistickému zriadeniu v ČSSR predstavuje hrozbu pre mier v Európe a pre medzinárodnú bezpečnosť; opatrenia nie sú namierené ani proti záujmom USA, ani záujmom nijakého iného štátu“.

Prístup ZSSR v zahraničnej politike sa vyvíjal v troch fázach: v prvej od decembra 1967 do konca januára 1968 sovietske vedenie malo len veľmi všeobecné predstavy o rozsahu vnútrostraníckeho konfliktu; v druhej fáze od januára do marca sa masívne zbierali informácie, pričom veľký vplyv malo veľvyslanectvo, ktoré jasne „diagnostikovalo“, že ide o revizionizmus a odklon od marxizmu-leninizmu; v tretej fáze, ktorá sa začala v apríli 1968, veľvyslanectvo už nehralo rozhodujúcu úlohu, došlo k zásadnej zmene taktiky stranického vedenia a ÚV KSSZ. Začala sa „stranícka diplomacia pre krízové situácie“, odskúšaná pri udalostiach v NDR v roku 1953 a udalostiach roka 1956 v Poľsku a Maďarsku. Nasledovala politická selekcia na podporu „zdravých síl“ a proti „kontrarevolucionárom“. „Hoci sa vypracoval aj scenár pre najhoršiu situáciu vrátane aktívnych vojensko-strategických opatrení, až do polovice augusta nebolo rozhodnuté o tom, ktoré opatrenia nazaj aj uskutočniť.“

■ ZLYHANIE ZÁPADU

„Cena za vojenské riešenie bola vysoká, ale v lete 1968 mal Západ iné problémy, ako zachraňovať demokraciu v Československu. Politika USA v prípade invázie do Československa sa riadila heslom No Action! V dôležitých hlavných mestách sveta chceli politici len jedno – „stabilizáciu,“ hovorí sa o. i. v publikácii. Jeden zo záverov je, že „pre Kremel mal rok 1968 obrovský význam, nešlo len o udržanie daného stavu rozdelenia Európy po Jalte 1945, ale najmä mu išlo o ubránenie svojej hegemonie vnútri komunistickej sveta a v neposlednom rade voči snahám Číny vnútri socialistického tábora“.

Aký význam mala „práca“ médií, teda sovietska propaganda, možno usúdiť podľa vyše dvoch desiatok Najvyšším soviетom ZSSR vyznamenaných novinárov „za príkladné plnenie povinností počas československých udalostí“. V drivej väčšine ide o pracovníkov Agentúry Novosti APN a jej Týždenníka aktualit. K nim sa pridruhuje aj vodič generálneho konzulátu v Bratislave za bližšie nešpecifikované zásluhy. Vyznamenaný bol aj kuchár diplomatického zboru, aké boli jeho zásluhy v boji proti kontrarevolúcii, je zo všetkých vyznamenaných najjasnejšie...

■ ROZHODNUTIE PADLO...

Na rozdiel od tohto rozhodnutia sa politické rozhodnutie o samotnom vstupe vojsk „rodilo s nesmierne veľkými ťažkosťami a prijalo sa až v polovici augusta, konečné rozhodnutie sa prijalo v dňoch medzi 15. – 17. augustom“. Pokiaľ ide o zahraničnú politiku,

Pred desiatimi rokmi nás opustil vynikajúci herec Michal Dočolomanský

Spomienka už len namalovaná na skle

Maroš M. BANČEJ – Foto: archiv SNN

Zbohom buď, lipová lyžka... Táto nezabudnuteľná pesnička z kultového muzikálu Na skle maľované sa vryla hlboko do pamäti každého diváka. Veď touto piesňou a následným saltom z javiska končí sa príbeh najslávnejšieho slovenského zbojníka Juraja Jánošíka. A touto pesničkou sa so smútiacimi priateľmi a s blízkymi rozlúčil aj herec – legenda MICHAL DOČOLOMANSKÝ.

Na svet prišiel 25. marca 1942 v dedine Nedeca, ktorá chvíľu patrila Slovensku a Michalov otec tam pôsobil ako učiteľ. Keď dedina pripadla naspäť Poľsku, presťahovala sa rodina pána učiteľa na Slovensko, konkrétne do Svätého Jura. A k tomuto vinohradníckemu mestečku sa viažu aj herecké začiatky Michala Dočolomanského.

■ AKO OCHOTNÍK

Ako už bolo povedané, Michal Dočolomanský si vyskúšal javisko ešte ako chlapča v ochotníckom súbore v Svätom Jure. Jeho otec totiž nebol len učiteľ, ale viedol aj ochotnícke divadlo, ktoré bolo v roku 1955 na vynikajúcej úrovni.

„Mal som trinásť, keď ma prehovril miestny režisér, aby som hral v rozprávke. Prijal som, ale bolo to pre mňa veľké utrpenie. Postupom času mi to však zachutilo. Viete, ten potlesk publika na konci, to je balzam na dušu! Každý herec je exhibicionista a ja nie som výnimka,“ cituje Dočolomanského Marie Formáčková vo svojej knihe Nenapodobiteľný Michal Dočolomanský. Napriek nespornému hereckému talentu sa Michal šiel učiť do Čiech za automechanika. „Bola to obrov-

ská škola života. Naučil som sa disciplíne a vyznal som sa v autách,“ hovoril. A hlavne – chcel finančne pomáhať po smrti otca mame, pretože mal ešte štyroch mladších súrodencov. Láska k divadlu však z Miša nevyprchala. Rok pracoval ako automechanik a potom prišla veľká šanca. Divadelná fakulta vypísala konkurz na nové talenty, do ktorého sa mohli prihlásiť aj uchádzači bez maturity. Profesor Zachar vyušil v mladom mužovi mimoriadny talent, a nemýlil sa. Napokon dostal Michal výnimku a začal štúdium na VŠMU aj bez maturity.

■ MEDZI LEGENDAMI

V Slovenskom národnom divadle hral Dočolomanský už ako študent a napokon v ňom prežil štyridsaťštyri rokov. „Patrím k šťastnej generácii. Už tým, že sme sa na prvej činohernej scéne dostali medzi takých vynikajúcich hercov, ako boli Machata, Chudík, Dibarbora, Gregor, Filčík... Túžili sme robiť s nimi divadlo, túžili sme si zaslužiť tú výsadu hrať vedľa nich na scéne, v televízii, vo filme, v rozhlas,“ povedal neskôr Michal v jednom rozhovore. Jeho pracovné nasadenie bolo enormné. Okrem

celého radu divadelných úloh hral vo vyše štyridsiatich filmoch a televíznych seriáloch a v archíve Slovenskej televízie je viac ako tisícštyristo titulov relácií, v ktorých účinkoval. Patril k jedným z najvyťaženejších česko-slovenských hercov. Bol takmer na roztrhanie. Ako herec, ale aj ako spevák, moderátor a zabávač. Jeho televízne imitátorské etudy boli preslávené. Medzitým sa Michal oženil. Manželku Martu spoznal na vysokej škole, kde študovala dramaturgiu. Mali dve deti – dcéru Martu a syna Michala, a keď sa po dvadsiatich rokoch rozvzdali, vyhli sa obaja záujmu bulváru. To sa však Miškovi neskôr, pred smrťou, ba aj po nej, nepodarilo a bulvár mal zasa raz tučné sústo na klobety. Lenže čím sa naveky zapísal do srdca divákov, je jeho herecké umenie. Vytvoril viac ako stovku divadelných a filmových postáv doma i v Česku. Niektoré filmy sa stali aj vďaka nemu doslova kultové. Veď kto by zabudol na Stratenú dolinu, Tisícročnú včelu, český film Adéla ešte nevečeřela a najmä na muzikál Na skle maľované... Ten žal úspechy v Miškovom podaní Jánošíka viac ako dvadsaťpäť rokov

Michal DOČOLOMANSKÝ vo vrcholnej scéne muzikálu Na skle maľované...

Michal Dočolomanský sa v mladosti aktívne venoval gymnastike, automobilovým pretekmi i bezmotorovému lietaniu. Mal teda výbornú kondíciu a zdalo sa, že jeho zdraviu nič neublíži, aj keď bol od dvanásť rokov silný fajčiar.

■ ZRADILO HO ZDRAVIE

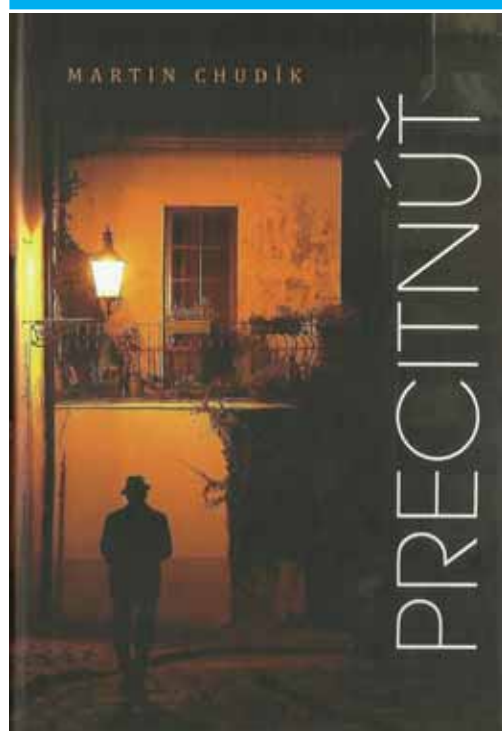
Prvé varovanie prišlo v roku 1997, keď dostal infarkt. Nasledovala náročná operácia srdca, pri ktorej mu zistili jednak vrodenú chybu na srdcovej chlopni, ale, a to bolo horšie, lekári objavili aj

nádor na pľúcach. Hoci absolvoval náročnú liečbu, zákerná choroba napokon zvíťazila. Zomrel 26. augusta 2008 dopoludnia na klinike pneumológie a ftizeológie v bratislavskom Ružinove. Jeho poslednou vôľou bolo, aby rakvu s jeho pozostatkami nevystavovali v Slovenskom národnom divadle. K testamentu patrilo aj to, aby jeho popul sestry Kvetoslava a Petronela rozptýlili v Pieninskom národnom parku. Chcel, aby to urobili pri šipkovom kre, odkiaľ bude hľadiť na malebné skalné Tri koruny.

Martin Chudík: Precitnúť, Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2018

Obrazy zázračnej každodennosti

KNIHA TÝŽDŇA

Slovenská poézia nám v ostatnom čase dokazuje svoju životaschopnosť jednak množstvom podujatí, akými sú poetické festivaly či autorské čítania, no najmä zaujímavými autormi, pri ktorých sa dá hovoriť už o generáčnej vlne. Medzi takýchto básnikov určite patrí aj Martin CHUDÍK.

Čerstvý tridsiatnik Martin Chudík zaujal už svojim básnickým debutom Ukryté v dotykoch, za ktorý v roku 2013 získal Cenu Ivana Kraska. Už vtedy bolo odbornej kritike, ale najmä čitateľom zrejmé, že na našu básnickú scénu vstúpil autor so svojbytnou, čitateľsky príťažlivou poetikou. Chudík vo svojej najnovšej zbierke Precitnúť pokračuje v línii poetického mapovania každodennosti, z ktorej dokáže citlivo vyhmatať to zázračné a jedinečné, o ktoré v každodennom zhone prichádzame. „Sám si v sebe sadiš živé ploty / v ktorých hľadáš zahniezdené slová / čo len časom dozrejú,“ píše básnik v básni Neskorý zber a odkrýva tak svoju tvorivú metódu. Hľadať a nachádzať neošúchané slová, ktoré prostredníctvom metafor ukážu čitateľovi, že napríklad tá ulica, ktorou deň čo deň kráča do práce, ukrýva v sebe tajomstvá ľudských osudov nie menších ako tie z antických drám. Na spomínané hľadanie zázračnosti v každodennosti sa autor zameriava v prvej časti knihy pod názvom Bosou nohou. V druhej časti zbierky, ktorá sa nazýva Cez klúčovú dierku, nájdeme intímne a ľúbostné básne. Básne Martina Chudíka patria k tým, ktoré hľadajú dušu čitateľa, niekedy sú podfarbené ľahkou melanchóliou z plynutia času, no vždy je v nich prítomná nádej do budúcnosti taká potrebná tu a teraz v uponáhľanom, často odcudzenom svete, ktorý nás obklopuje. Básnik nám teda ponúka šancu. Šancu zúčastniť sa spolu s ním na odhalovaní zázračnosti v každodennosti.

(mab)

MEDAILÓN

Inšpirácia z bezodnej studnice ľudovej tvorby zasiahla na Slovensku nielen skladateľov vážnej hudby, ale aj interpretov menšinových žánrov, akým je folk. Jednou z kľúčových speváčok a hudobníčok, ktorá sprítomňovala od začiatku sedemdesiatych rokov najmä zhudobnené balady, bola a je aj Zuzana HOMOLOVÁ.

Pesničkárka s baladou v erbe

Zuzana Homolová sa narodila 17. augusta 1948 v Ružomberku, kde okrem základnej a strednej školy absolvovala aj Ľudovú školu umenia. Neskôr študovala na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove a bola aj členkou študentského divadla, ktoré viedol známy Karol Horák. Po ďalšom štúdiu na francúzskej L'Université de Poitiers v Tours bola Zuzana Homolová najskôr pracovníčkou Krajského osvetového strediska a od roku 1975 učila na výtvarnom odbore LŠU v Bratislave. Zuzana sa od začiatku sedemdesiatych rokov začala venovať aktívne úprave ľudových balád a spevu, pričom sa sama sprevádzala na gitare, čo ju úspešne zaradilo medzi vtedajších pesničkárov. Inšpiráciu hľadala aj v tvorbe folkových muzikantov v susedných Čechách. V polovici sedemdesiatych rokov sa zoznámila s českým pesničkárom Jaroslavom Hutkom, ktorý v tom čase robil podobnú objaviteľskú prácu s moravskými ľudovými baladami zo zbierok Františka Sušila. Vďaka čoraz častejším koncertom získala v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch ako pesničkárka značnú popularitu najmä v Čechách a ako jediný slovenský pesničkár sa stala členkou českého folkového združenia Šafrán. Jej prvá LP platňa vyšla v roku 1973 a mala názov Išlo dievča po vodu podľa rovnomennej úspešnej balady. Nasledovali ďalšie hudobné projekty, kde už spievala aj vlastné texty a spolupracovala napríklad s členmi slovenského pesničkárskeho združenia Slnovrat, ale aj s Jarom Filipom či Vladimírom Mertom. Jej zatiaľ ostatnou nahrávkou bolo kritikmi oceňované CD Ľeť veľkého rozkošu z roku 2013. Zuzana Homolová nedávno oslávila okrúhle životné jubileum. V mene redakcie jej blahoželáme!

(mab)

HUMORESKA

Pamätníci si možno ešte vydolujú z pamäti jednu prastarú reklamu, ktorou nás obšťastňovala televízia ešte v časoch pred kapitalizmom. Išlo o rastlinný tuk, ktorý bol v reklamnom slogane nazvaný „vlastnou sestrou masla“. Odhliadnuc od toho, že vtedajšia reklama s tou dnešnou idú k sebe ako akváriová rybička a ozubený päťmetrový žralok ludožravý, tak označenie príbuzenského pomeru masla ma už vtedy zaujalo. Malo označovať niečo, čo ešte nie je maslo, no nemá to k nemu ďaleko. Keď som ako chlapec tento produkt ochutnal, so znepokojením som si pomyslel, ako asi bude chutiť nevlastná sestra masla, keď

z tej vlastnej sa mi takmer zdvihol žalúdok. Reklame je to však jedno. Narába s príbuzenskými vzťahmi a s ostatnými termínmi, ako sa jej zachce. Napríklad nedávno som

destilát sa označovala odjakživa pálenka. Výrobca to ostatne vo svojej reklame zdôrazňoval, akáže je to svetoborná novinka. Pálenka bez obsahu alkoholu! Aj na obrázku bola

v ďalších riadkoch reklama slubovala fajnovú bylinkovú príchuť. Zaplatiť takmer štyridsať eur za nejaký sirup a tváriť sa, že pijem onakvejší trúnok, mi pripadá pri-

k piatim. To by riskoval, že skončí pri lopate. A tak napísal, že náš najpokrovejší spoločenský poriadok sa borí s objektívnymi ťažkosťami. Tomu sa hovorilo cenzúra a počas veľkého štrngania kľúčmi na námestiach ľudia jednoducho požadovali jej zrušenie. Dnes už cenzúra, chvalabohu, nemáme. Len napríklad v diskusií pod internetovým článkom o rómskej problematike nemôžete na plné pero napísať, ktoré etnikum má percentuálne najvyššiu mieru kriminality. Keď to spravíte, tak váš príspevok administrátor vymaže. Hovorí sa tomu „moderovaná diskusia“. Vôbec to nie je cenzúra. V tomto prípade je to skutočne jej vlastná sestra. Nie ako rastlinný tuk a maslo...

Marek DANKO

Podozrivá vlastná sestra masla

zachytil reklamnú kampaň na celkom nový výrobok v oblasti nápojov. Nebudem spomínať jeho názov, keďže nám výrobca za reklamu nezaplatil, stačí, že povieme reklamný slogan, v ktorom sa spomína „nealkoholický destilát“. Dokonca vraj prvý na Slovensku. Pokiaľ ma pamäť zaslužiloho návštevníka barov, krčiem a iných kultúrnych zariadení neklame, tak termínom

vyobrazená fľaša, ktorú by som za normálnych okolností očakával na polici za barovým pultom fajbovejšej reštaurácie. Finta bola v tom, že ste si mohli naliať poldecák, vypiť ho a veselo si sadnúť za volant. Dosť dobre nechápem, prečo by som mal niečo nazývať destilátom, teda produktom destilácie, pričom základnú zložku toho procesu, to jest alkohol, z toho vynechám. Márne

najmenšom hlúpe. Ale vo svete reklamy je všetko možné.

A zisťujem, že nielen vo svete reklamy. Žijeme v časoch, keď sa významy slov prekrúcajú jedna radost'. Napríklad taká cenzúra. My čo postarší si tento termín veľmi dobre pamätáme. Pred novembrom 1989 nemohol novinár len tak na plné pero napísať, že so socialistickým zriadením to ide od desiatich

Posledného slovenského poslanca odsúdili na osem rokov žalára za preukaz Snemu SR Bol len na jednom rokovaní zákonodarného zboru

Text a foto: Martin LACKO

Ani jedna politická garnitúra v slovenských dejinách nebola potrestaná tak kruto ako predstavitelia prvej Slovenskej republiky. Ilustruje to aj fakt, že kým Norimberský tribunál vyniesol dvanásť rozsudkov smrti nad predstaviteľmi stomiliónového Nemecka, hlavného vinníka rozpútania druhej svetovej vojny, z vtedajšej trojmiliónovej Slovenskej republiky Národný súd v Bratislave na smrť odsúdil až sedemnást predstaviteľov. Aj keď medzi Slovákmi vojnových zločincov nebolo. Na vyššie či nižšie nepodmienečné tresty bola odsúdená aj väčšina poslancov zákonodarného zboru – Snemu SR. Výnimkou nebol ani Štefan MACKO, posledný a najmenej známy poslanec. V januári 1945 ho prezident Tiso vymenoval za poslanca. V roku 1947 za to dostal osem rokov...

Štefan Macko sa narodil 26. decembra 1910 v Jaklovciach, okres Gelnica. Pochádzal z maloroľníckej rodiny. Mal troch bratov a dve sestry. Jeho otec bol štyri roky na robotách v americkej Pensylvánii. Za vydrtené peniaze po návrate kúpil polia a lúky, čím sa zaradil medzi zámožnejších dedičanov. V obci požíval dobré meno, čo ilustruje aj fakt, že trikrát po sebe ho spoluobčania zvolili za richtára.

■ RÝCHLA KARIÉRA

Štefan absolvoval Učiteľský ústav v Košiciach. Po maturite učil na ľudovej škole v Košických Hámroch (obec zanikla po dostavbe Ružínskej vodnej nádrže) a v Nádoždi, dnes Krásna nad Hornádom. V roku 1935 sa ako dvadsaťpäťročný oženil s kolegyňou učiteľkou, ktorú krátko po maturite vyslali na Slovensko vo väčšej skupine českých učiteľov. Sama pochádzala z Moravy a bola pod vplyvom vtedajšieho paternalisticko-kolonizačného prístupu k Slovákom. No postupne po spoznaní situácie na Slovensku a najmä pod dojomom osobnej účasti na pohrebe Andreja Hlinku v Ružomberku sa jej názory úplne zmenili.

Manželom Mackovcom sa postupne narodili štyri deti – syn a tri dcéry. Manželku však ako Češku v roku 1940 vylúčili zo služieb slovenského školstva. Po Viedenskej arbitráži sa Macko presťahoval do rodnej obce, potom v januári 1939 do Starého Smokovca, kde bol vymenovaný za riaditeľa ľudovej školy (jednotriedka, neskôr dvojtriedka). Do roku 1940 politicky nebol nijako činný. Potom sa angažoval v rámci Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HLSL). Začiatkom decembra 1942 ho vymenovali za predsedu Okresnej organizácie HLSL v Poprade, deň pred Silvestrom aj za predsedu MO HLSL v Starom Smokovci. Okrem toho stále pôsobil aj ako učiteľ.

Tatry boli obľúbenou zastávkou (nielen) politických predstaviteľov. Na jednu úsmevnú príhodu si spomínal syn Štefan: „Ak prišiel do Tatier niektorý vyšší funkcionár, bolo takmer pravidlom, že sa u otca zastavil. Pri rozhovoroch som bol často i ja. Najväčším zážitkom bolo, keď prišiel do Tatier pán prezident Tiso. Bolo to v zime. Počuli sme hukot auta a pred školou sa začalo auto šmykať. Vyšiel pán v čiernom, klobúk hodil na sedadlo a začal auto tlačiť. Medzitým prišiel k oknu ocko a povedal: „Deti, veď je to pán prezident!“ Na tretí-štvrtý pokus sa auto dostalo na tvrďšie, pán prezident nasadol a odišiel. Mali sme do večera o čom hovoriť.“

■ POVSTANIE V TATRÁCH

Pokojné časy sa skončili v lete 1944 v súvislosti s približovaním sa frontu, vypuknutím SNP a nemeckým obsadením Slovenska. Syn Štefan v spomienkach opisuje aj prvé dni po 29. auguste 1944. Najviditeľnejším znakom vojnovnej situácie boli provízorne zátaras na ceste z Popradu do Smokovca, ktoré zhotovili zmobilizovaní povstaleckí vojaci. Jeden priamo pod oknami školy, kde rodina bývala. „Zotaté stromy na oboch stranách cesty, proti sebe. Za nimi čakali na možný príchod Nemcov. Asi o dva dni, bolo slnečné popoludnie, ozvalo sa niekoľko výstrel. Pribehli sme k oknu a videli sme už

len utekajúcich „obrancov Tatier“. Na mieste ostali časti výstroja (deky, lopatky, ďalekohľad, plášte, chlebníky), po ktoré sa už nikdy nevrátili. Od Popradu prichádzalo malé nákladné auto, malo na kabíne guľo-

nom od popradského staviteľa na západ do Holiča. Tu strávila Vianoce 1944. Na jar 1945 v súvislosti s evakuáciou štátnych orgánov spolu s ďalšími evakovala do Rakúska. Cesta z Holiča na severnú hranicu

minulého režimu. Na druhej strane však svedkovia obžaloby potvrdili, že Macko pomáhal perzekvovaným Židom, Čechom a v niektorých prípadoch aj povstaleckým vojakom.“ Jeho česká manželka Mária písala

Priestory rokovacej sály Snemu SR, sídliaceho v hlavnom meste republiky Bratislave

Dekrét o vymenovaní za poslanca Snemu SR podpísaný priamo prezidentom J. Tisom

met, na bokoch lavice pre štyroch plus štyroch vojakov. Zátaras asi za 20 minút odstránili, motorovú pílu na oboch stranách odrezali a odtiahli vedľa cesty. Zastali pri škole, urobili rýchlu kontrolu, či nie sú v škole partizáni, a pokračovali v ceste.“

Do úradu v Poprade Macko aj po vypuknutí SNP dochádzal električkou. Raz podvečer pri návrate domov cestou zo stanice začali na neho z lesa oproti stanici strieľať neznámi ozbrojenci, pravdepodobne partizáni. Azda len rýchle zaľahnutie mu zachránilo život. Život mu však zdramatizovali aj ďalšie udalosti. Netrvalo dlho a bol v ohrození povstalcov znova. Syn Štefan spomína: „Po príchode Nemcov do Tatier a okolia bolo občas počuť strelbu. Po jednej prestrelke prišiel k nám do školy podvečer jeden poranený vojak s priateľom. Ocko ranenému hlavu ošetril. Na druhý deň ráno asi o 6. hodine prišla do školy skupina partizánov, ktorí otca vyviedli na dvor s tým, že ho odstrelia. Hovoril sa s nimi nedalo. Zhodou okolností sa tam však objavil aj minulý deň ošetrený vojak, ktorému sa po dlhšej debata podarilo ocka zachrániť. Po tomto incidente sme chodievali nocovať do Grand Hotelu v Starom Smokovci.“

Dvadsaťdruhá deviateho októbra 1944 vymenovali Štefana Macka za okresného náčelníka v Poprade. Vo funkcii sa však neohrial ani mesiac. Keďže sa dostal do sporu s predstaviteľmi HG (jej členom nebol), ako aj s miestnymi Nemcami, už koncom novembra 1944 ho vtedajší vlády poverenec pre Tatranskú župu Anton Sabol Palko odvolal. Bol z toho politický spor na najvyššej úrovni, ktorý riešili údajne minister vnútra Mach i prezident Tiso. Títo ho napokon vrátili do funkcie. Na dôvažok ho druhého januára 1945 prezident Tiso vymenoval za poslanca Snemu SR.

■ V MANŽELKINOM RODISKU

Keď sa frontová línia blížila k Spišskej Novej Vsi, odišla rodina na malom nákladnom aute požiča-

Rakúska južne od Českých Budějovic trvala v otrasných podmienkach päť dní.

Po príchode do Rakúska bola skupina ubytovaná v obci Riegerting v okrese Ried v sále na slamičkoch na podlahe. Neskôr si rodina našla ubytovanie u miestneho gazdu. Po niekoľkých týždňoch sa vrátili do ČSR, najprv do Českých Budějovic, potom do rodiska manželky do Veľkých Opatovic na Morave. Tu sa Macko načas skrýval, no onedlho ho zatkli a deportovali do Popradu.

■ ROK VYŠETROVANIA

Obžaloba Dr. Királyho, ktorá odznela pred Národným súdom v Bratislave 6. decembra 1946, má desať strán. V prvom bode napríklad čítame prierez Mackovej politickej činnosti, čo boli najzávažnejšie obvinenia. Od začiatkov, že totiž „v roku 1940 založil v Starom Smokovci fašistickú organizáciu HLSL“, až po jeho vymenovanie poslancom, „od 2. januára 1945 na základe menovacieho dekrétu prezidenta Dr. Jozefa Tisu stal sa poslancom v slovenskom Sneme a bral účasť na zákonodarných činnosti Snemu a do evakuovania Bratislavy, a tak bol členom zákonodarného a legalizačného zástoja profašistického a separatistického režimu“. Nasledoval výpočet jeho aktivít a výrokov – skutočných či domnelých. Za trestný čin bola pokladaná aj jeho evakuácia pred Červenou armádou.

Po ročnej vyšetrovacej väzbe mu Národný súd – senát hlavného súdneho radcu Dr. Peternáka – vymeral za trestné činy „kolaborantstva“ a „zrady na povstaní“ osem rokov nepodmienečne ako hlavný trest a desať rokov straty občianskych práv i konfiškáciu päťtiny majetku ako vedľajší trest.

V denníku Demokratickej strany Čas z 30. marca 1947 sa píše: „Podľa obžaloby bol Štefan Macko horlivým prívržencom ľudovej strany... Svedkovia obžaloby (...) potvrdili tú časť obžaloby, že obžalovaný bol horlivým prívržencom

zo svojej rodnej obce v septembri 1946 Národnému súdu: „Môj manžel však pomáhal, kde komu len pomôcť mohol, ak sa naň obrátil. Mnoho Čechov mu vďačí, že jeho zásahom dostali slovenské štátne občianstvo. (...) Za jeho účinkovania žiaden Čech ani Žid neutrpel nijakú ujmu jeho zásahom, ale naopak, všetci títo si boli vedomí jeho tichej ochrany, čo mu niektorí aj otvorene povedali.“

■ NEÚČINNÁ OBHAJOBA

Ešte ako predseda okresnej organizácie HLSL bol obviňovaný z protinemeckého a československého zmysľania, čo vyšetrovala aj Ústredňa štátnej bezpečnosti.

Sám Macko vo vyjadrení k obžalobe Národného súdu o svojej verejnej činnosti o. i. napísal: „Vo svojej práci ako funkcionár strany aj v každej inej svojej funkcii mal som vždy pred očami len dobro a prospech pre svoj ľud, národ. Každý môj krok v mojej činnosti, každá moja akcia smerovala len k tomuto cieľu.“ Ďalej uvádza, že bol terčom útokov už len za to, že mal manželku Češku a pre svoje spory s popradskými Nemcami i gardistami. O obvineniach z účasti na národnostnej či rasovej perzekúcii napísal: „Kde som len mohol, pomáhal som a nikdy som neškodil. Pomáhal som aj Čechom, a to mnohým, pokiaľ si pamätám, Česi to boli, najmä tatranskí, ktorí mi neraz dali aj na vedomie, že oni za pokoj, ktorí majú, len mne ďakujú. (...) Pomáhal som aj Židom, lebo som bol proti každému neľudskému nakladaniu s kýmkoľvek. Ovšem, v medziach tých možností, ako som mohol, lebo proti svojej osobe mal som až príliš dobrú kontrolu – na jednej strane Nemcov, na druhej gardistov a ešte kdejakých drobných intrikárov.“

Pre zlý zdravotný stav, otvorená TBC, bol jeho nástup do väzenia na dva roky odložený (prerušenie väzby), pretože nepredpokladali, že by mohol dlhšie žiť.

Podľa názoru Dr. Čorbu, obhajcu, nebol dostatok dôkazov na odsúdenie. Viaceré body uvá-

Štefan MACKO si vyslúžil dlhé väzenie za jediné sedenie svojho poslancovania.

dzané v obžalobe, obžaloba nevedela dokázať. Ani ako poslanec nefungoval. Činnosť snemu bola po auguste 1944 vyslovene symbolická. Bol len na jedinom zasadnutí Snemu, kde bol predstavený plénu a dostal poslanecký preukaz.

■ KRIVÁK ZO SVITU

Podľa spomienok jeho syna zvrät v rozhodnutí súdu spôsobila výpoveď istého krivého svedka zo Svitu (o celý rok na to sa na letisku vo Svite zabil), ktorý tvrdil, že Macko ako príslušník HG prišiel na nejakú akciu do Svitu v koženom kabáte a direktívne žiadal akceptovanie názoru HG. Jeho výpoveď súd akceptoval aj napriek tomu, že nikdy členom HG nebol, kožený kabát nenosil a nikdy na žiadnej akcii vo Svite nebol.

Prešiel si väzenia v Leopoldove i v Ilave. Tu sa zoznámil s viacerými osobnosťami. Dlhší čas bol na jednej chodbe, takmer v susedstve, s biskupom Gojdičom, s ktorým sa spriatelil. Keď po prepustení odchádzal domov, poslal biskup pre jeho syna ako svoj osobný darček čokoládovú cigaru. (Ten ju opatrne podnes; pozn. autora). Napriek pokračujúcej TBC súd neakceptoval žiadosť na ďalšie prerušenie väzby. Bol znova uväznený a zaradený do pracovne a asi po dvoch rokoch preradený k stolárom, neskoršie do košíkárne.

Počas jeho väzenia rodina žila z detských prídavkov a čiastočného obhospodarovania zdedených polí. Inak manželka nedostávala nič. „Spoločnosť to bolo napríklad tak, že sme zasadili zemiaky, urodilo sa tridsať vriec, ktoré boli každodennou večerou spolu s kvasenými uhorkami alebo kompótom zo záhrady celú zimu.“ spomína syn Štefan na neľahké časy svojho detstva.

Po prepustení z väzenia a asi polročnom zotavovaní nastúpil do zamestnania vo Vápenke v Margecanoch ako dopravný referent. Tu pracoval až do dôchodku. Príležitostne plietol koše. V súvislosti s výstavbou vodného diela Ružín bola časť obce Jaklovce vysťahovaná. Tak prišiel o rodný dom. Musel si postaviť nový v hornej časti obce.

Ani po prepustení z väzenia nebol slobodný. Naopak, ako bývalého činiteľa Slovenskej republiky ho sledovali. Už v roku 1958 v súvislosti s novou vlnou likvidácie zvyškov tzv. buržoázneho nacionalizmu štátna bezpečnosť na jeho osobu zaviedla pozorovací operatívny vzťah „za účelom jeho pozorovania ako bývalého poslanca HLSL pre podozrenie, že môže vykonávať nepriateľskú činnosť“. Štátna bezpečnosť otvárala jeho korešpondenciu. Nasadila na neho niekoľko tajných spolupracovníkov. Tajní strpčovali život aj jeho najbližším príbuzným. Sledovanie prestalo až v roku 1968.

Štefan Macko zomrel v košickej nemocnici 26. marca 1987 vo veku sedemdesiatšesť rokov.

Odvážne sa zasadzoval za autonómiu Slovenska a národnú svojbytnosť Živme titanské dielo Andreja HLINKU

Marián GEŠPER – Foto: archív SNN

Celoživotná práca a nasadenie Andreja HLINKU na prospech slovenského národa je titanského charakteru a plným právom ho zaradujeme medzi legendy slovenského národného hnutia. Trojica Ľudovít Štúr, Milan Rastislav Štefánik a Andrej Hlinka je nespochybniteľne na piedestáli moderných slovenských dejín, najmä ak uvážime, aké ťažké až beznádejné boli ich východiskové podmienky a s čím všetkým museli zápasit počas Rakúsko-Uhorska, v prípade Andreja Hlinku aj prvej Československej republiky.

V čase existencie Slovenskej republiky, ktorú mnohokrát berieme ako samozrejmosť, nám unikajú prvenstvá Hlinku na poli modernej slovenskej politiky, a mnohokrát práve tie, ktoré by mali byť inšpiratívne pre súčasných politikov. Hlinka bol najmä nepodplatiteľným a vnútorne neotrasiteľne presvedčeným slovenským národovcom i kresťanom. Pochádzal z roľnícko-robotníckych pomerov, no ani v ťažkých časoch 19. storočia neskázol k umelým marxistickým ilúziám, zároveň nebol zaslepeným reakcionárom. Dôsledne bojoval za sociálne práva a celkové povznesenie slovenského ľudu rovnako ako za národné práva. Trápila ho bieda aj bezuzdné využívanie jednoduchého slovenského človeka. Postavil sa na čelo slovenských roľníckych mäs v čase, keď sme boli na pokraji kultúrnej genocidy zo strany uhorského polofeudálneho režimu. Ideálne spojil svoje kňazské a politické pôsobenie, čo sa jeho ďalším kolegom, zvlášť jeho nemenej zaničenému spolubojovníkovi a národovcovi Ferdinandovi Jurigovi, tak optimálne nepodarilo.

Andrej Hlinka prvý raz v našich dejinách vybudoval politickú stranu s dôsledným národným a politickým

programom, ktorá dokázala konečne strhnúť slovenské masy, ale čo je hlavné aj vyhrávať parlamentné voľby. Všetko, o čom snívala stará garda štúrovského hnutia, teda o širokej podpore slovenského ľudu, sa v plnej miere realizovalo až počas Hlinkovho politického pôsobenia. Mali sme odhodlané Slovenské povstanie 1848/1849, prelomové memorandum zhrmaždenie 1861 a vytvráľ Slovenskú národnú stranu neoblomných národovcov Pavla Mudroňa a Matúša Dulu, no masívny nástup podpory slovenskej národnej politiky za účasti širokej verejnosti je dielo Andreja Hlinku. Zabúda sa, že bol jedným z mála národných politikov, ktorý vedel vytvárať majoritnú politickú väčšinu. Sklbenie národných a kresťanských ideálov, boj proti prago-centrizmu a sekularizmu, zachovanie tradičných národných hodnôt, ale aj dôsledný zápas za sociálne práva a naostatok spojenie všetkého do organického celku si vyžadovalo skutočne geniálnu osobnosť.

Andreja Hlinku zároveň vnímame ako národovca, ale aj ako katolíckeho kňaza. No jedným dychom musíme povedať, že tieto dve presvedčenia mal vo vzájomnej rovnováhe.

Jedno neprevažovalo nad druhým. Bol súčasne osobnosťou vývojového typu. Spolu s Martinom Rázusom predbehli svoju dobu, keď v slovenských podmienkach spoločne žiadali v mene slovenských katolíkov aj evanjelikov autonómiu Slovenska. Vo veciach slovenskej jednoty a nadväznosti nadvládol vlastne na našu Maticu slovenskú. My matičiari môžeme byť hrdí, že Hlinka bol aj aktívnym členom výboru Matice slovenskej a v neposlednom rade bol činný i na poli kultúry.

Dnes sa akosi obchádza Hlinkovo slovenské presvedčenie. Zasadzoval sa za vznik Česko-Slovenska, pričom jeho vystúpenie 30. októbra 1918 počas zasadnutia SNR v Martine je už legendárne a nový štát chápal ako štát slovanských národov. Preto tvrdo kritizoval krátkozrakosť českej politickej reprezentácie, ktorá upierala úplne rovnoprávne postavenie Slovenska. A keď sa jedno obdobie pokúšali čechoslovakistické sily dohodnúť s predstaviteľmi sudetských Nemcov, prorokoval, že ide o dočasnú politickú ilúziu. V tomto dal vývoj Hlinkovi v roku 1938 nemilosrdne za pravdu. Sledoval aj situáciu v Európe v tridsiatych rokoch 20.

Kňaza a politika Andreja HLINKU právom zaradujeme medzi legendy slovenského národného hnutia.

storočia a nemecký nacizmus odmietol ako novopohanskú ideológiu, ktorá nemá nič spoločné so slovenským národom. Napokon podobne ako Svezotár Hurban Vajanský, ktorý sa nedožil oslobodenia Slovenska po prvej svetovej vojne, otec národa taktiež zomiera pred zavŕšením svojho celoživotného diela – autonómie Slovenska. Výročie smrti Andreja Hlinku 16. augusta 1938 bude svojou „okružnosťou“ už navždy spojené s autonómiou Slovenska v roku 1938 a so vznikom Česko-Slovenska v roku 1918, za ktoré sa odvažne zasadzoval.

MATIČNÉ DEPEŠE

Vatra ústavy v Abraháme

V priestoroch športového areálu v Abraháme sa na výročie SNP 29. augusta zišlo vyše dvesto občanov na podujatí Vatra ústavy, ktoré organizoval MO MS. Okrem domácich matičiarov sa na ňom zúčastnili bratia a sestry z Cifera, Veľkých Úľan, zo Serede, Sládkovičova a z Galanty. Je tradíciou, že matičiari okolitých obcí sa spoločne navštevujú, navzájom si pomáhajú pri organizovaní podujatí vystúpeniami folklórnych súborov, organizujú spoločne výstavy, udržiavajú zvyky a tradície a dobré vzťahy v regióne. Hostom podujatia bola krajská predsedníčka Matice slovenskej PaedDr. Libuša Klúčková.

(hr)

Šesťdesiatročný život

MO MS v Trstenej v spolupráci so Spolkom Slovákov v Poľsku zorganizovali pri príležitosti šesťdesiateho výročia založenia časopisu Život v Poľsku výstavu detských výtvarných prác zo spišských a z oravských škôl pod názvom Obálka časopisu Život v slávnostnom šate. Vo výstavnej miestnosti Domu kultúry v Trstenej si mohli nielen matičiari, ale i občania Trstenej pozrieť víťazné práce zamerané na život a históriu Slovenska. Cieľom výtvarnej súťaže Ludwika Korkoša, slovenského národného umelca pochádzajúceho z Čiernej Hory, na Spiši, bolo podnietiť záujem žiakov o výtvarné umenie a povzbudiť ich k tvorivému umeleckému prejavu.

(jf)

Kovačičania v Žiline

Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne pripravilo vďaka Márii Raspirovej z Kovačice vo Výstavnej miestnosti Žilinského samosprávneho do 12. septembra výstavu Svet kovačického insitného umenia. Na výstave môžu návštevníci obdivovať talent diela malujúcich krajanov z Kovačice a Padiny v Srbsku. Malbami námietovo čerpajúcimi z dedinského prostredia sa prezentujú Alžbeta Čížiková, Jozef Haviar, Mária Hlavatá, Eva Husáriková, Mato Jakič, Rozália Markovová, Katarína Karlečíková, Anna Kňazovicová, Katarína Lavrošová, Juraj Lavroš, Adam Mezin, Desa Petrov Morar, Martin Pap, Štefan Varga, Zuzana Vereská a Ján Žolnaj.

(mž)

Gajdovačka 2018

Druhý septembrový víkend bude na hornej Orave zasvätený gajdošskej hudobnej kultúre. Už devätnásť ročník Gajdovačky v Oravskej Polhore privíta gajdošov z desiatich krajín – zo Slovenska, z Česka, Poľska, Maďarska, Rakúska, Chorvátska, Írska, zo Škótska, Španielska a z Bieloruska, ktorí predvedú svoje umenie nielen v Oravskej Polhore, ale koncerty šikovných muzikantov si budú môcť diváci vypočuť aj v Sihelnom či v Zuberi. Súčasťou programu je tiež výstava fotografií venovaná významnej speváčke z Oravskej Polhory A. Kurárovej a súťaž v speve ľudových piesní, organizovaná na počesť A. Rusnákovej. Organizátori festivalu pripravili aj tvorivú dielňu, kde budú lektormi odborníci na tento druh ľudovej kultúry z Belgicka, zo Španielska a z Írska.

(mpi)

Lovci momentiek z vpádu cudzích vojsk Varšavskej zmluvy riskovali Tanky okupantov Horehronie neobišli

Text a foto: Daniel RAKYTA

Neslávne päťdesiate výročie vstupu, presnejšie vpádu vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa v auguste 1968 opäť oživuje v pamäti ľudí spomienky na tieto smutné chvíle. Do Brezna „zavítali“ sovietski vojaci 21. augusta vo večerných hodinách. Zdržali sa tu tri dni. Vystriedali ich bulharské vojská, ktoré z mesta odišli koncom septembra 1968. Bezmocní obyvatelia Brezna vyjadrovali svoj hnev podpisovými akciami, kreslením plagátov a vylepovaním letákov.

O odvaha prostých ľudí svedčí aj fakt, že v tom období vychádzali v Brezne, Podbrezovej a Hronci, ale aj inde cyklostylované časo-

pisu a bez predošlého dohovoru autorov dostali všetky názov Hlas Horehronia.

Bol 12. marec 1990, keď sme v Brezne zbadali kolónu sovietskych vojenských vozidiel, ktoré cez naše mesto smerovali k svojim hraniciam a ukončili tak vyše dvadsaťjedenročný „dočasný pobyt“ v našej domovine. Aj tieto „vzácné chvíle“ sa nám podarilo zachytiť na fotoobjektív.

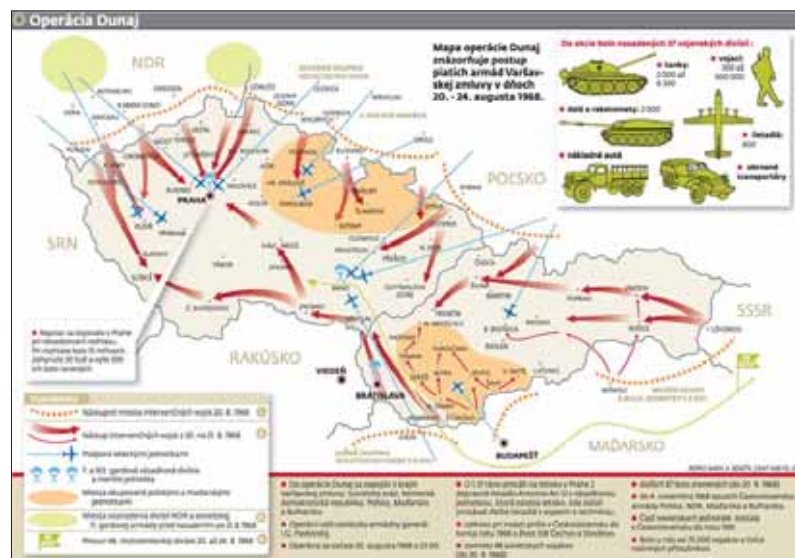
Lovci momentiek z pobytu cudzích vojsk i v Brezne riskovali, pretože boli chvíle, že sovietsky veliteľ namieril na fotografa aj zbraň. A práve z takýchto dramatických chvíľ je i publikovaná snímka z Brezna. Ale existujú aj ďalšie...

Sovietsky okupačný tank v auguste 1968 na námestí v Brezne

Našu vlasť v auguste 1968 neobsadzovali len čisto ruské armádne jednotky Mládež potrebuje objektívne informácie

Text a foto: Helena RUSNÁKOVÁ

Pri príležitosti päťdesiateho výročia augustových udalostí z roku 1968 sa v priestoroch Domu Matice slovenskej v Nových Zámkoch 21. augusta 2018 uskutočnila beseda, na ktorej si účastníci podujatia vypočuli spomienky Ing. Františka Daniela, predsedu OZ Za Troja mostami v Nových Zámkoch, doplnené prezentáciou dobových dokumentov a fotografií o udalostiach odohrávajúcich sa v auguste '68 a v neskoršom období v Nových Zámkoch a blízkom regióne.

Na podujatí sa zúčastnili obyvatelia mesta rôzneho veku. Mladí poznajú priebeh udalostí len z rozprávania rodičov a starých rodičov či z hodín dejepisu, ale usilujú sa ziskávať objek-

tívne informácie i od pamätníkov. Prítomní sa na podujatí dozvedeli podrobnosti o okupácii všeobecne aj konkrétne z obsadenia mesta. Nové Zámky prepadli vojaci maďarskej armády, ktorej jednotky 20. augusta 1968 o polnoci prekročili hranice pri Balasagyarmate, Parassapuszte a Letkése a z troch strán vnikli na územie nášho zvrchovaného štátu. Na invázii do našej krajiny sa zúčastnilo približne desaťtisíc maďarských vojakov, ktorí sa po troch dňoch presunuli na okraj mesta k polesiu Berek. Nasledujúce udalosti priniesli odchod okupantov z mesta, odsun čs. armády z kasární a príchod ruských vojakov do Nových Zámkov, ktorí boli meste ďalších dvadsaťdva rokov

REAKCIA

Mladí kolegovia z Informačného ústredia Matice slovenskej môžu v súvislosti s novinárskymi otázkami napísať zaujímavé, ale i celkom poučné pamäti. Všetličo by vypovedali o absurdnom období, v akom dnes žije Slovensko a naša Európa. Jedna z prvých zmien od posledného VZ MS bola profesionalizácia IÚ MS, a to od informovanosti o našich aktivitách, nových historických dokumentov, reportáží, tlačových správ i celkovej komunikácie s médiami. Nehovoriac, že IÚ MS má na starosti aj agendu regionálnej kultúry miestnych odborov Matice slovenskej. Môžeme jednoznačne povedať, že tieto zmeny boli životne nevyhnutné. Okrem pár čestných výnimiek mnohých novinárov totiž nezaujíma činnosť práca matičných zložiek ani stoviek matičných odborov i umeleckých súborov. Už sme si zvykli na otázky kampaňového typu „ako Národný poklad“. Pritom Matica na to už opakovanne odpovedala a často tým istým novinárom! Nehovoriac o tom, že Matica bola sama poškodená ako ostatní občania a mnohí súčasní členovia výboru MS mali v čase vyhlásenia zbierky dvanásť rokov.

Matica slovenská zrejme „môže“?

V čase priprav Národných matičných osláv sa na nás obrátila mladá investigatívna novinárka s otázkou, nadväzujúc na iných „mladých manažérov“, ktorí sa vyšplhali na Rysy a zanechali tabuľu o svojom firemnom výstupe, a opýtala sa, či mala Matica slovenská povolenie na odhalenie tabule Ludovítovi Štúrovi na Kriváni a „kto to vlastne inicioval?“. Ad absurdum je, že ide o tabuľu osadenú v roku 1996! Napadne nás – prekáža niekomu tabuľa Štúra na Kriváni alebo štandardne niekomu je trňom v päte iba Matica? Je možné, že niekto spojil takéto dve odlišné situácie? A pritom ide o tabuľu Štúrovi, ktorý, paradoxne, stál pri vydávaní vôbec prvých slovenských novin a je predchodcom všetkých slovenských novinárov vrátane tých investigatívnych a, mimochodom, naozaj vystúpil v roku 1841 na Kriváň. Máme skutočne dvadsiate piate výročie Slovenskej republiky?

Nádejná aférka sa nakoniec nekonala. Celkom ľahko sa aj po dvadsiatich dvoch rokoch zistilo, že pamätnú tabuľu nášmu veľikánovi osadili v rámci osláv so súhlasom Správy štátnych lesov TANAP-u a za účasti Horskéj služby. Štátne lesy nakoniec aj horlivú novinárku poučili, že „nepochybne je rozdiel medzi tabuľou, ktorú osadí Matica slovenská významnej historickej osobnosti, akou bol L. Štúr, a tabuľou, ktorú si osadia zamestnanci nejakej firmy“. Držme sa, matičiari, v tejto dobe!

Marián GEŠPER, predseda Matice slovenskej

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Vďaka Matici historickej súvislosti národných výstupov ožívajú už polstoročie Krásny je svet na Kriváni aj pod ním

Text a foto: Marek NEMEC

Sobota osemnásteho augusta patrila tradičnému Národnému výstupu na Kriváň. Podujatie je každý rok venované rôznym významným osobnostiam či udalostiam. Nebolo to inak ani tento rok, keď bol výstup na jeden z najcharakteristickejších tatranských štítov a zároveň aj slovenských symbolov venovaný roku slovenskej štátnosti, teda stému výročiu vzniku Česko-Slovenska, dvadsiatemu piatemu výročiu vzniku samostatnej Slovenskej republiky, ale aj päťdesiatemu výročiu obnovených výstupov na Kriváň.

Organizátormi tejto významnej turisticko-akcie boli Klub Slovenských turistov, Matica slovenská, mestá Liptovský Mikuláš a Vysoké Tatry a obec Pribylina. Na vrchole Kriváňa o jedenástej hodine zaspievali účastníci štátnu hymnu a po nej sa prítomným prihovoriť Vladimír Gábriš, člen výkonného výboru Klubu Slovenských turistov, a Branislav Husár, člen výboru Matice slovenskej, ktorý priblížil historické súvislosti národných výstupov a vyzval prítomných, aby pokračovali v odkaze štúrovcov, boli hrdými národovcami s láskou k svojim koreňom a vlasti. Na záver vystúpení rečníkov sa okolie Kriváňa opäť rozozvučalo hymnou Matice slovenskej Kto za pravdu horí, ktorú spoločne zanútili účastníci výstupu. Na tých podvečer v kempe ATC Račkova dolina čakal slávnostný program, na ktorom sa zúčastnili Rudolf Urbanovič, štátny tajomník MV SR, Ján Blcháč, primátor Liptovského Mikuláša, Milan Kohút, starosta obce Pribylina, delegácia mesta Vysoké Tatry, Ján Lupčák, predseda Regionálnej rady KST a predseda organizačného výboru a ďalší hostia. Na úvod vystúpil s básňou predseda Krajskej rady Matice slovenskej Milan Stromko.

Organizátori výstupu na vrchole Kriváňa

Popri poďakovaní všetkým, čo na vrchol Kriváňa v ten deň vystúpili a organizátorom, sa v slávnostnej atmosfére nezabudlo ani na prvý výstup štúrovcov na Kriváň v roku 1841. Prvý je pamätný aj na zlosť neprajníkom vlasteneckých pochádzok. Ich tradícia sa zachovala aj počas Československej republiky. Prvý povojnový výlet v roku 1919 uskutočnili členovia Tatranského spolku turistického založeného v januári toho istého roku v Liptovskom Svätom Mikuláši. Pod vedením Miloša Jánoška vystúpilo vtedy na Rysy a Kriváň sto výletníkov. Na

budúci rok si pripomenieme sto rokov od tohto organizovaného výstupu.

Tradiciu spoločných výstupov na Kriváň obnovil MsNV Vysoké Tatry v Starom Smokovci v roku 1958, keď účastníci dostávali už aj pamätné odznaky. Pri všetkých týchto návratoch do minulosti netreba zabudnúť na päťdesiate výročie obnoveného podujatia už pod názvom Národný výstup na Kriváň. V pamätnom roku 1968 sa stal výstup na Kriváň opäť národným a jeho hlavným organizačným garantom sú striedavo mestá Vysoké Tatry a Liptovský Mikuláš a, samozrejme, Matica slovenská. Neskôr k organizátorom pribudla aj obec Pribylina.

Súčasťou tohtoročného výstupu bolo aj slávnostné odovzdanie pamätných medailí tým, ktorí sa v predchádzajúcich obdobiach organizačne podieľali na príprave národných výstupov – Jindřichovi Racekovi, Jánovi Kamienovi, Jánovi Mokošovi, Jozefovi Lukáčovi, Ivanovi Bubelínymu, Jozefovi Cigánikovi a Milanovi Kohútovi. V Račkovej doline účastníkov akcie bavila v folklórna skupina Vrbové prútie z Liptovského Mikuláša.

V programe vystúpila folklórna skupina Vrbové prútie z Liptovského Mikuláša.

Cyklojazda SNP po pamätných miestach

V sviatočný deň 29. augusta 2018 sa mladí matičiari zo Zvolena zapojili do ústredných osláv Slovenského národného povstania netradičným spôsobom. Cyklojazda SNP, ktorá sa začala vo Zvolene a končila pred bránami Múzea SNP v Banskej Bystrici, s mnohými zastávkami pri pamätníkoch v obciach Sliach, Hronsek a Badín predstavovala pre matičiarov novú formu zážitku spojeného s históriou a prezentačiou matičnej činnosti. Každý zaregistrovaný účastník cyklojazdy dostal pamätné tričko, Slo-

venské národné noviny a mohol si vypočuť pred začatím ceremoniálu aj po jeho skončení nielen ľudové, ale i národné piesne v podaní Ludovej hudby Javorinka z Pliešoviec. Cyklojazda má predstavovať spôsob, ako zapojiť všetky generácie a pripomenúť si takú významnú udalosť, akou je Slovenské národné povstanie. O našom národnom čítaní počas dvadsaťkilometrového intenzívneho bicyklovania určite nikto nepochyboval, ale ak by sa aj taký našiel, azda ho presvedčili naše vejuce matičiarske vlajky, ktoré boli ozdobou každého bicykla.

Mladí matičiari pred štartom cyklojazdy.

(mh)

Trenčianski matičiari si uctili pamiatku členov Štúrovej rodiny Na mohyle Štúrovej matky

Text a foto: Matej MINDÁR

Na trenčianskom evanjelickom cintoríne si 24. augusta v skorých ranných hodinách členovia Miestneho odboru MS (MO MS) v Trenčíne pripomenuli 165. výročie úmrtia matky Ludovíta Štúra Anny Štúrovej, rodenej Michalovej, a 105. výročie úmrtia Amálie Štúrovej, rodenej Draškóciovovej, manželky jeho najmladšieho brata Jána.

Pietna spomienka sa začala pri hrobe Anny Štúrovej príhovorom Janky Polákovéj, predsedníčky MO MS v Trenčíne. Pripomenula, že v roku 2015 vďaka finančnej podpore

Matica slovenskej, Trenčianskeho samosprávneho kraja, sponzorov a mnohých darcov sa podarilo obnoviť

hrob matky veľkej osobnosti slovenského národa Ludovíta Štúra pri príležitosti dvojtého výročia jeho narodenia. Na záver zarecitovala Štúrovu báseň Na matkinej mohyle. Po nej vystúpila dlhoročná členka MS a znalkyňa rodiny Štúrovcov Mária Kubelová. Po modlitbe si všetci prítomní zaspievali hymnickú pieseň Kto za pravdu horí. Pietna spomienka ďalej pokračovala pri náhrobku rodiny Štúrovej pripomenutím si 105. výročia úmrtia manželky najmladšieho Ludovítovho brata Jána Štúra Amálie, rodenej Draškóciovovej.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 27/2018 sme sa pýtali, kedy a kde podpísali politici Trianonskú mierovú zmluvu? Správna odpoveď mala znieť: 4. júna 1920 v paláci Veľký Trianon vo Versailles vo Francúzsku. Zo zaslaných odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Pavol Sokol, Banská Bystrica; Marta Szalóová, Trnava; Viera Verešová, Bojnice.

• V súvislosti so SNP a s vysielaním Slobodného vysieláča v Banskej Bystrici nás zaujíma, ktorá báseň štúrovskeho básnika sa stala povstaleckou zvučkou či heslom?

Svoje odpovede posielajte na redakčnú adresu, ktorú máte v tiráži novin, administrátorke redakcie Ľubici Rišiaňovej do 14. septembra tohto roku.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

8. septembra

– v roku 1563 sa Bratislava stala korunovačným mestom Uhorska; 455. výročie

– pred tristo päťdesiatimi piatimi rokmi (1663) dal pri Hlohovci turecký paša usmrtiť tristo starších a chorých zajatcov, ktorých mu doviedli zo Záhoria, palatín Vešelén nato vyhlásil mobilizáciu v Trenčianskej župe; do zbrane mali nastúpiť všetci šľachtici od šestnásteho roku, inak ich čakalo nastoknutie na kôl a prepadnutie majetku, a mali so sebou vziať všetky bojaschopných poddaných

9. septembra

– stopäť rokov od narodenia literárneho kritika Michala Považana (1913 – 1952), ktorého tvorba poznamenala štyridsiate a päťdesiate roky slovenskej literatúry

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil americký virológ slovenského pôvodu Daniel Gajdušek, laureát Nobelovej ceny (1923 – 2008)

– osemdesiatpäť rokov by mal slovensko-americký filozof prof. Michal Novák (1933 – 2017)

– uplynulo sedemdesiat rokov od vydania zásad postupu proti odporcom ľudovodemokratickému režimu (1948); súčasťou opatrení bolo zriadenie pracovných táborov a násilné vysťahovanie nepohodlných alebo neposlušných občanov z ich domovov na vidiek

10. septembra

– pred sto päťdesiatimi piatimi rokmi (1863) prijal delegáciu Matice slovenskej, vedenú jej predsedom Štefanom Moyesom, cisár František Jozef, matičiari sa poďakovali za povolenie stanov a dar tisíc zlatých; cisár sa lúčil slovami: „Som hotový vziať pod svoju ochranu slovenský národ... Povedzte to aj rodákovi!“

– pred sto dvadsiatimi rokmi (1898) zavraždil v Ženeve taliansky anarchista Luigi Luccheni našu kráľovnú Alžbetu, známu aj pod menom cisárovná Sissi

11. septembra

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi (1943) požiadala slovenská vláda Nemecko, aby sa naše vojská na fronte používali len na zaisťovanie práce a nezúčastňovali sa na bojových akciách

– stodvadsaťpäť rokov od smrti slovenského vynálezcu Lea Pantočka (1812 – 1893), lekára, priekopníka fotografie, ktorý za objav sklovitej látky hyalínu získal na Svetovej výstave v Paríži roku 1856 zlatú medailu

12. septembra

– pred tristo tridsiatimi piatimi rokmi bol začiatok konca tureckého panstva v časti Európy, keď (roku 1683) zavčas ráno zaútočili vojská pod velením poľského kráľa Jána Sobieskeho na osmanskú armádu pod Viedňou; Turci napriek prevahe utrpeli združujúcu porážku

– sedemdesiate výročie vzniku Slovenskej národnej rady v zahraničí (1948), exilového orgánu našich krajanov proti politickému zriadeniu v Česko-Slovensku; jej prvým predsedom bol Karol Sidor, tajomníkom Peter Pridavok

13. septembra

– pred dvesto desiatimi rokmi (1808) konvent malohontských evanjelikov v Tisovci schválil založenie knižnice pre celý kraj; pôsobila od roku 1809

14. septembra

– dramatik a režisér Viliam Klimáček oslavuje šesťdesiatku

(jč)